

Economisch-Statistische Berichten

Bèurzen en public relations

★

Mr F. H. Gerritzen

De achtste zitting van het GATT

★

Mr. Dr H. D. M. Knol

Te hoge inkomstenbelasting voor bepaalde
belastingplichtigen

★

Prof. Mr J. P. A. François

De vijfde zitting van de Commissie voor
Internationaal Recht

(II)

★

Dra H. Goris en W. J. Maane

Structuurveranderingen in de inter-
nationale theehandel

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT.

38e JAARGANG

No 1904

WOENSDAG 25 NOVEMBER 1953

vacatures

WERKGEVERSVERENIGING te Amsterdam, zoekt

FUNCTIONARIS

volledig bekend met sociale verzekeringen, loon- en premieadministratie. Bij voorkeur N.I.v.A. of gelijkwaardige opleiding.

Brieven worden ingewacht onder letter Z.D.Z. bij Nijgh & van Ditmar, Amsterdam-C.

De Coöperatieve Condensfabriek „Gelderland-Overijsel” te Deventer, vraagt een

FUNCTIONARIS

voor de opbouw en ontwikkeling van haar handelsapparaat, bij voorkeur met ruime ervaring in de buiten- en binnenlandse afzet van gecondenseerde melkproducten.

Sollicitanten dienen op de hoogte te zijn met de vraagstukken die zich in de internationale handel voordoen.

Bij gebleken geschiktheid kan de functionaris worden belast met de algehele leiding van de commerciële afdeling.

Brieven vóór 8 December te richten aan Coöperatieve Condensfabriek „Gelderland-Overijsel”, Nieuwstad 69, Zutphen.

Zie voor overige personeelsannonces pag. 959.

Uitvoering van bouw- en betonwerken onder toepassing van alle moderne bouwmethoden

VRAAGT BROCHURE WERNINK's WERKEN No. 35

N.V. WERNINK's BETONMAATSCHAPPIJ LEIDEN

Directie: P. A. WERNINK jr en Ir. J. G. VAN HOEK

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; H. W. Lambers; J. Tinbergen; F. de Vries; C. van den Berg (secretaris). Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Assistent-redacteur: J. H. Zoon.

COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens; J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. Vlerick.

R. MEES & ZONEN

A° 1720

BANKIERS & ASSURANTIE-MAKELAARS

ROTTERDAM

AMSTERDAM - 's-GRAVENHAGE
DELFT - SCHIEDAM - VLAARDINGEN

diversen

Kon. Ned. Boekdrukkerij
H. A. M. ROELANTS

Aangeboden 1950 PEUGEOT
203. Prima conditie. M. W.
Lem, Ernst Casimirlaan 5,
Zeist.

ADVERTEERT REGELMATIG

**ECONOMISCH-
STATISTISCHE BERICHTEN**

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.
Telefoon 38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam.

Redactie-adres voor België: Dr J. Geluck, Zwijndardse
Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 120, Rotterdam-W.

Abonnementsprijs, franco per post, voor Nederland en de
Uniegebieden en Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f 26,—,
overige landen f 28,— per jaar. Abonnementen kunnen
ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per
ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 cts.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor
Westzeedijk, Rotterdam-W.

Advertenties. Alle correspondentie betreffende advertenties
te richten aan de Koninklijke Nederlandsche Boekdrukkerij
H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon
69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f 0,30 per mm. Contract-tarieven op aan-
vraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten”
f 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt
zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van
redenen te weigeren.

Beurzen en public relations

De Vereniging voor den Effectenhandel te Amsterdam heeft onlangs een brochure uitgegeven met de titel: Kent u dit gebouw? De omslag toont de beurs, waaromtrent de brochure enkele elementaire wetenswaardigheden bevat in beknopte en eenvoudige stijl en verder de verklaring van een aantal beurstermen.

Het is niet zozeer de brochure zelf, maar wel de achtergrond daarvan, die een bespreking verdient. De beurs van Amsterdam meent op grond van het beloop van de omzetten en vooral door maatregelen van de Overheid en uitingen van gezindheid van het publiek, dat er onvoldoende begrip en kennis, zelfs misverstand bestaat omtrent de betekenis van de beurs voor het economisch leven. In zulke gevallen is het een modern verschijnsel, dat een instelling zich tot het publiek in de ruimste zin wendt; niet met reclame, doch met mededelingen van strikt feitelijke aard, welke vooral het wezen en het belang van een instelling voor het algemeen welzijn duidelijk kunnen maken. Anderzijds tracht de instelling dan zo goed mogelijk de punten op te sporen, waaromtrent gebrek aan inzicht en sympathie bestaat. Dan kan zij verdere mededelingen daarop instellen om verbetering te brengen. Dit is public relations.

De Vereniging voor den Effectenhandel te Amsterdam is met zulk public relations-werk in 1951 begonnen. Ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan op 17 Mei van dat jaar verscheen het geschrift: De beurs als spiegel der waarheid. De grote oplage, waaruit men thans nog put, de ruime verspreiding en vooral de inhoud leveren bewijzen voor het public relations-karakter.

Als tweede stap op de weg der public relations, waarbij het niet mankeerde aan weerstand binnenshuis van leden, die ondanks de omstandigheden afkerig stonden tegen dat middel, verscheen in 1952 de brochure: Een nachtelijke ontmoeting op Beursplein 5. Thans krijgen de bezoekers exemplaren van de derde druk met het jaartal 1953.

Met die brochure ging als derde een belangrijke stap gepaard het organiseren van rondleidingen door leden van de Propaganda-Adviescommissie van de Vereniging. Deze rondleidingen bestaan uit een schematische uiteenzetting van de effectenhandel, een bezoek met toelichting aan de galerij, die op de eerste verdieping rondom de beurszaal loopt, een bezoek aan de tikkerdienst en een gelegenheid tot het stellen van vragen. De eerste rond-

leiding, die wekelijks zou plaatsvinden, dateert van 6 Augustus 1952. Begin November 1953 waren er ruim 80 gehouden met ongeveer 3.600 bezoekers, die een zeer heterogeen publiek vormen. Alle bezoekers krijgen enkele brochures en een enquêteformulier, waardoor de beurs inzicht kan krijgen in de gevoelens en wensen van het publiek.

Als vierde stap is de in de aanhef genoemde brochure uitgegeven, welke evenals haar voorgangsters herinnert aan de betekenis van de beurs bij de bemiddeling tussen spaarders enerzijds en de financiering van het bedrijfsleven en de Overheid anderzijds, alsmede door het verlenen van een zekere mate van liquiditeit (beter gezegd transferabiliteit) aan het in effecten belegde deel van het volksvermogen.

Bij de vermelde brochures en rondleidingen wil de beurs van Amsterdam het niet laten; het zoeken blijft naar verdere vormen van verantwoorde public relations-activiteit.

Deze vindt men ook in andere beurscentra waarvan twee voorbeelden volgen.

Na de débâcle van 1929 geraakte Wallstreet in een dieptepunt van de gratie van publiek en Overheid. Reeds voor de jongste wereldoorlog overwoog de beurs plannen om verbetering van de gezindheid jegens de Stock Exchange te verkrijgen. Tussen de Duitse en de Japanse capitulatie in begon men in Juli 1945 in een advertentie-campagne met uiteenzettingen van de betekenis en de mogelijkheden van de beurs voor het economisch leven en het publiek. Een film en verscheidene sprankelende brochures volgden.

De Stock Exchange te Londen begon ongeveer twee jaren geleden haast onmerkbaar met het streven naar ruimere public relations. Daartegen bestonden binnenshuis aanvankelijk sterke weerstanden. Pas op 23 Maart van dit jaar stemde 80 pCt van de leden voor de bouw van een publieke galerij....

In de gegeven politieke en fiscale situatie in Nederland kunnen de met het public relations-werk belaste personen in het beurswezen de mogelijkheden slechts voorzichtig aftasten. Voor het ogenblik kan men de conclusie trekken dat Amsterdam in vergelijking met New York en Londen naar tijd van inzet en naar vormen van dit werk een typisch tussenstandpunt inneemt.

Rotterdam.

G. DE BRUYN.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Beurzen en public relations, door Drs G. de Bruyn	943	Boekbespreking:	
De achtste zitting van het GATT, door Mr F. H. Gerritzen	945	Donald M. Hobart: Bericht der Marktforschung, bespr. door Dr J. van Rees	955
Te hoge inkomstenbelasting voor bepaalde belastingplichtigen, door Mr Dr H. D. M. Knol ...	947	Geld- en kapitaalmarkt, door Drs J. C. Brezet ..	957
De vijfde zitting van de Commissie voor Internationaal Recht (II), door Prof. Mr J. P. A. François	948	De Belgische geld- en kapitaalmarkt in October 1953, door Dr L. Delmotte	957
Structuurveranderingen in de internationale thee-handel, door Dra H. Goris en W. J. Maane ..	950	Mededelingen voor economen	959
Nogmaals: het ontwerpen via research van economische politiek op lange termijn, door Dr J. M. E. M. A. Zonnenberg	954	Statistieken:	
		Indexcijfers van bruto-lonen en salarissen van mannelijke arbeidskrachten in Nederland ...	959
		Werkloosheid in Nederland	959
		Bankstaten	959

DE ARTIKELN VAN DEZE WEEK

Mr F. H. GERRITZEN, De achtste zitting van het GATT.

De achtste zitting van de Verdragsluitende Partijen bij het GATT is van 17 September tot 24 October 1953 te Genève gehouden. Tijdens deze zitting hebben nagenoeg alle leden van het GATT de verplichting op zich genomen niet vóór 1 Juli 1955 de bepaling in te roepen, welke hun het recht geeft na 1 Januari 1954 over een wijziging in resp. een terugtrekking van een tariefconcessie te onderhandelen met die partij aan wie zij deze concessie heeft verleend. Deze verplichting geldt alleen tegenover die partijen, die haar eveneens hebben aanvaard. Het belangrijkste feit dat tijdens de discussies over de verschillende agendapunten tot uiting kwam, was de aandrang op een versterking van de basis van het GATT. Er bestaat allermint een communis opinio over hetgeen met het GATT moet gebeuren. Een deel der leden wil een versterking en verbreding van de basis van het GATT — sommigen daarvan denken het GATT zelfs als een de wereldhandel overkoepelend internationaal lichaam: een soort wereldhandelsorganisatie —, terwijl een ander deel de werkzaamheden van het GATT wenst te handhaven in de tegenwoordige omvang, desnoods met een beperkte aanpassing aan de gewijzigde omstandigheden, voortvloeiende uit het streven naar uitbreiding van de multilaterale handel en het multilateraal betalingsverkeer.

Mr Dr H. D. M. KNOL, Te hoge inkomstenbelasting voor bepaalde belastingplichtigen.

Na de oorlog is de Regering door middel van haar belastingpolitiek bewust overgegaan tot een zekere nivelering van het individuele inkomen. De geschoolde arbeider is daarbij in de knel gekomen. Nog slechter is de positie der hogere ambtenaren geworden. Schrijver wijst speciaal op de slechte positie, waarin medici verkeren. Volgens hen is het hun onmogelijk om een oudedagsvoorziening te treffen. De bekleeders van het vrije beroep hebben een geringer reëel inkomen dan vóór 1940. Wil men de hogere ambtenaren en hen, die een vrij beroep uitoefenen, enigszins tegemoet komen, dan moet volgens schrijver tot ca f 25.000 inkomen het tarief voor de inkomstenbelasting aanmerkelijk worden verlaagd.

Prof. Mr J. P. A. FRANÇOIS, De vijfde zitting van de Commissie voor Internationaal Recht (II).

Het Mexicaanse lid, de heer Cordova, had inzake de staatloosheid als rapporteur der Commissie voor Internationaal Recht twee ontwerpen opgesteld. Het eerste had als doelstelling de volledige opheffing van alle rechtsregelen, die tot staatloosheid zouden kunnen leiden. In het tweede ontwerp werd rekening gehouden met de bezwaren van een aantal landen tegen een dusdanige vergaande beperking van de vrijheid der staten en waarin slechts werd gestreefd naar vermindering van de staatloosheid. De bezwaren tegen het radicale systeem komen voornamelijk van de zgn. jussanguinis-landen, dat zijn landen, die hun nationaliteit toekennen op grond van afstamming en niet de enkele geboorte binnen het staatsgebied daartoe reeds voldoende achten. Zij trachten het eigen en speciale karakter van hun volk intact te houden. De aanvaarding van beide ontwerpen door de Commissie

had uitsluitend de betekenis, dat de Commissie deze ontwerpen tot het maken van opmerkingen aan de regeringen aanbood, zonder dat zij zich uitdrukkelijk voor één van beide uitsprak.

Dra H. GORIS en W. J. MAANE, Structuurveranderingen in de internationale theehandel.

Het grootste gedeelte van de thee, bestemd voor de overzeese exporthandel, werd vóór de tweede wereldoorlog op veilingen verhandeld. Vóór de tweede wereldoorlog waren er voor de internationale theehandel vier veilingcentra, nl. Londen, Amsterdam, Calcutta en Colombo. Gedurende de oorlog, en daarna tot Maart 1947, controleerde het Britse Ministerie van Voedselvoorziening vrijwel de gehele wereldtheehandel. Na Maart 1947 behartigde het nog slechts de belangen van het Verenigd Koninkrijk. De Londense veiling bleef gesloten tot April 1951. In het tijdvak tussen Maart 1947 en April 1951 zagen, mede hierdoor, de regeringen van India en Ceylon de kans schoon om allereerst de theeveilingen te Calcutta en Colombo weer te herstellen en de machtspositie daarvan t.o.v. vóór de oorlog sterk uit te breiden. Bovendien werden enkele nieuwe veilingen ingesteld, nl. te Chittagong in Oost-Pakistan en te Cochin in Zuid-India. Voor Indonesië werd te Djakarta een veiling ingesteld. De krachtige ontwikkeling van de theeveilingen in de productiegebieden heeft plaats gevonden ten koste van de positie van de veilingen te Londen en Amsterdam. Het zal voor beide plaatsen moeilijk zijn om hun vooroorlogse positie te herstellen.

— SOMMAIRE —

Mr F. H. GERRITZEN, La huitième session du G.A.T.T.

Durant la huitième session des parties contractantes du G.A.T.T., qui s'est tenue du 17 septembre au 24 octobre 1953, à Genève, les discussions surtout porté sur l'avenir du G.A.T.T. Sur ce point, n'existe pas encore d'opinion unanime.

Mr Dr H. D. M. KNOL, Impôt sur le revenu trop élevé pour certains assujettis.

L'auteur plaide en faveur d'un sensible abaissement de l'imposition sur le revenu aux Pays-Bas, pour les fonctionnaires supérieurs et pour ceux qui exercent une profession libérale.

Prof. Mr J. P. A. FRANÇOIS, La cinquième session de la Commission de Droit International (II).

L'écrivain donne un aperçu des discussions qui ont pris place au cours de la 5e session de la Commission de Droit International, concernant les apatrides.

Dra H. GORIS en W. J. MAANE, Modifications structurelles dans le commerce international du thé.

Les auteurs donnent un aperçu de la signification des divers centres de vente du thé, avant et après la guerre, et le règlement du commerce du thé, pendant et après la guerre, jusqu'en 1947.

De achtste zitting van het GATT

Gedurende de achtste zitting van de Verdragsluitende Partijen bij het GATT, welke van 17 September-24 October 1953 te Genève werd gehouden, hebben de partijen de impasse doorbroken waarin het GATT een ogenblik scheen te verkeren ¹⁾.

Nagenoeg alle leden van het GATT hebben de verplichting op zich genomen niet vóór 1 Juli 1955 de bepaling van Artikel XXVIII in te roepen, welke hun het recht geeft na 1 Januari 1954 over een wijziging in resp. een terugtrekking van een tariefconcessie te onderhandelen met die partij aan wie zij deze concessie heeft verleend.

Aan deze handhaving van de status-quo is evenwel een reserve verbonden, in dier voege, dat vorengenoemde verplichting slechts op reciprociteitsbasis is aangegaan, d.w.z. dat zij alleen geldt tegenover die partijen, die haar eveneens hebben aanvaard. Men is dus vrij te handelen overeenkomstig Artikel XXVIII tegenover die partij, met welke men destijds tariefconcessies is overeengekomen, en die niet de verplichting tot handhaving van de status-quo op zich heeft willen nemen.

Teneinde evenwel tegemoet te komen aan wensen van sommige deelnemende landen om toch de mogelijkheid te hebben over een enkele tariefconcessie te kunnen onderhandelen indien mocht blijken dat ten gevolge van de status-quo uitzonderlijke moeilijkheden voor hun land zouden ontstaan, is een regeling getroffen dat in een dergelijk geval de partij, die hiertoe wenst over te gaan, een daartoe strekkend verzoek kan richten tot de GATT-organisatie. Zulk een verzoek zal in welwillende overweging genomen worden en indien er geen overwegende bezwaren blijken te bestaan, kan autorisatie tot heronderhandelingen worden verleend.

Voorts is Japan voorlopig toegelaten als zgn. verbonden lid (associate member). Deze vorm is gekozen omdat de verplichte aan toetreding voorafgaande tariefonderhandelingen met Japan voorshands niet kunnen worden gehouden.

Hoewel weliswaar vele deelnemende landen op zichzelf geen bezwaar hadden tegen deelneming van Japan aan de werkzaamheden van het GATT, hadden zij wel bezwaar tegen de toepassing van de bepalingen van het GATT op hun handelsbetrekkingen met dat land. Men is aan dit bezwaar tegemoet gekomen door het document betreffende de toetreding van Japan te splitsen in een „Besluit” en een „Verklaring”. In het Besluit nodigen de Verdragsluitende Partijen Japan uit aan alle werkzaamheden en vergaderingen van het GATT deel te nemen. Dit Besluit is met 2/3 meerderheid aanvaard en derhalve verbindend geworden voor alle partijen. In de Verklaring wordt te kennen gegeven dat, in afwachting van het voltooiën van tariefonderhandelingen met Japan en onder voorbehoud van de vrijheid van handelen van de leden terzake van de definitieve toetreding van Japan, de handelsbetrekkingen van Japan en de GATT-leden, die zich door ondertekening dezer Verklaring daartoe bereid verklaren, gebaseerd zullen zijn op de uit het GATT voortvloeiende rechten en verplichtingen.

Op grond van deze documenten was het dus mogelijk Japan terwille te zijn door ten gunste van het Besluit te

stemmen, zonder evenwel enige verplichting op zich te nemen uit hoofde van de Verklaring.

Het belangrijkste feit echter dat tijdens de discussies over de verschillende agendapunten tot uiting kwam, was de aandrang op een versterking van de basis van het GATT. Een zekere stilstand in de werkzaamheden van het GATT door de onoverzichtelijke situatie in de Amerikaanse handelspolitiek, bracht de GATT-leden er toe een blik naar de toekomst te werpen.

Het GATT was bedoeld als een voorloper van het Handvest van Havanna, dat de instelling van een Internationale Handelsorganisatie beoogde. Na de inwerkingtreding van het Handvest zouden de handelspolitieke bepalingen van het GATT (Artikelen III-XXIII) opgeschort en vervangen worden door de ongeveer gelijklopende artikelen van Hoofdstuk IV van het Handvest. Dit Handvest hield echter daarenboven ook nog bepalingen in betreffende de werkgelegenheid en economische activiteit (Hoofdstuk II), de economische ontwikkeling en wederopbouw (Hoofdstuk III), beperkende ondernemerspraktijken, i.c. kartels (Hoofdstuk V) en intergouvernementele goederenovereenkomsten (Hoofdstuk VI).

Hieruit blijkt reeds, dat genoemde Internationale Handelsorganisatie een lichaam bedoelde te zijn, dat zich met alle aspecten van de wereldhandel zou bezighouden, uitgezonderd de monetaire, waarvoor reeds het Internationale Monetaire Fonds bestond.

Het Handvest van Havanna is echter nimmer door de regeringen, die aan de redactie daarvan hebben medegewerkt, geratificeerd en dus nimmer in werking getreden.

Derhalve bleef het GATT over, dat, zoals hierboven reeds gesteld is, aanvankelijk als een tijdelijke regeling zou worden toegepast. Het bevat dan ook voornamelijk bepalingen, die beoogden te verhinderen dat de te Genève, Annecy en Torquay verleende tariefconcessies door allerlei handelspolitieke maatregelen zouden worden gefrustreerd.

Toen vaststond dat het Handvest van Havanna niet in werking zou treden, heeft het steeds in de bedoeling gelegen om de GATT-overeenkomst, die in de onzekere na-oorlogse periode tot stand werd gebracht, na afloop van deze periode te herzien.

Inmiddels zijn in de loop der jaren na 1947 vele nieuwe factoren naar voren gekomen, die invloed uitoefenden op de werking van het GATT, zoals verbeterde economische toestanden, uitbreiding van de handel, industrialisatie, met name in de onderontwikkelde gebieden, scherpere internationale concurrentie, problemen verband houdende met de verdergaande liberalisatie van het goederenverkeer en de convertibiliteitsplannen der verschillende regeringen. Al deze factoren hebben er toe geleid dat vele gedelegeerden tijdens deze achtste zitting van het GATT een herziening van de GATT-overeenkomst bepleitten, welke bepalingen zij niet meer voldoende in overeenstemming met de huidige gewijzigde economische omstandigheden achtten.

Men vroeg zich in het algemeen af, of het GATT zich moet blijven beperken tot vraagstukken betreffende de invoerrechten en kwantitatieve restricties, dan wel of het zich ook zou moeten gaan bezighouden met de aan deze directe handelsbelemmeringen inherente algemene economische toestand van de deelnemende landen: er bestaat immers een nauw verband tussen de binnenlandse politiek en de buitenlandse handel en handelspolitiek.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 28 Augustus 1953.

De volgende wensen en ideeën werden geuit betreffende de herziening van het GATT.

1. Het GATT houdt te weinig rekening met de economische ontwikkeling van de onderontwikkelde landen, terwijl het Handvest van Havanna uitvoerige bepalingen op dit gebied bevatte.
2. Bezwaar werd gemaakt tegen de „no new preference rule”. Een verzachting van deze regel werd verlangd, waardoor de vrijheid verkregen kon worden wederom nieuwe preferentiële rechten in te stellen.

In dit verband zij opgemerkt dat de leden van het GATT in deze zitting op dit punt een stap terug hebben gedaan.

Teneinde vooral de landbouw te beschermen door middel van verhoging van het invoerrecht op een aantal agrarische producten, had Engeland een algemeen verzoek ingediend om ontheffing van de verplichting om het preferentiële recht tegelijkertijd te verhogen met de verhoging van een *niet* in het GATT gebonden invoerrecht.

Artikel I, lid 4, van het GATT bepaalt namelijk, dat de preferentiële marge, dit is het verschil tussen het preferentiële recht en het meestbegunstigingsrecht, niet verhoogt mag worden.

Voorbeeld:

Is het preferentiële recht op een product 0 pCt en het meestbegunstigingsrecht 10 pCt, dan is de preferentiële marge 10. Wil men het meestbegunstigingsrecht verhogen tot bijv. 15 pCt, dan moet tegelijkertijd het preferentiële recht verhoogd worden tot 5 pCt. De preferentiële marge blijft aldus 10.

De preferentiële marge mag wel verkleind worden. In het bovenstaande voorbeeld mag dus hetzij het preferentiële recht verhoogd worden tot bijv. 5 pCt met handhaving van het meestbegunstigingsrecht — de marge wordt 5 —, hetzij het meestbegunstigingsrecht verlaagd worden tot bijv. 8 pCt met handhaving van het preferentiële recht — de marge wordt 8 —.

Ter toelichting stelde Engeland, dat het evenals de overige GATT-leden gerechtigd was de niet in het GATT gebonden tariefposten te verhogen, maar Engeland was bovendien, in verband met bovengenoemde bepaling van Artikel I, verplicht tevens tot verhoging van het preferentiële recht met een gelijk percentage over te gaan. Kwam Engeland reeds hierdoor in een ongunstiger positie te verkeren dan de overige GATT-leden, daarenboven stond vast dat het nimmer de parlementaire goedkeuring zou verkrijgen voor een verhoging van de preferentiële rechten.

Na aanvankelijk in verband met het principiële karakter dezer aan gelegenheid hevig verzet te hebben geboden, heeft de meerderheid van de GATT-leden toegegeven en Engeland ontheffing van de bovengenoemde bepaling van Artikel I verleend, onder de volgende condities:

- a) onder geen enkele voorwaarde zal deze ontheffing beschouwd worden als een uitholling van de principes van Artikel I; daartoe hebben de GATT-leden gestipuleerd, dat het recht alleen van die producten verhoogd mag worden, waarvan het preferentiële recht nihil is, want alleen voor verhoging van de preferentiële vrijdom is parlementaire goedkeuring vereist;
- b) de ontheffing mag niet resulteren in een verschuiving van de handel: „no diversion of trade”;
- c) in geval van verschil van mening omtrent de geoorlooftheid van de tariefverhoging is de uiteindelijke beslissing in handen gelegd van de Verdragsluitende Partijen bij het GATT.

De 7 zich van stemming onthoudende landen beschouwden een voldoening aan het Britse verzoek als een gesactioneerde stap in de verkeerde richting, met name beschouwden zij het als een afwijking van het GATT-principe van opruiming van handelsbelemmeringen en verlaging van tarieven.

3. Verder wenste men een aanvulling van het GATT met een regeling ter stabilisering van de grondstoffenprijzen en met bepalingen over kartels (vgl. het Handvest van Havanna).
4. Enige opmerkingen werden gemaakt over de bijzondere positie van de landbouw. De toenemende agrarische protectie is een belemmering voor een vrije internationale goederenuitwisseling. De gedachte leeft om bij de herziening van het GATT speciale regelingen te treffen voor de landbouw en landbouwproducten zoals het Handvest van Havanna deze reeds enigermate kende.
5. Voorts werd betoogd, dat het GATT, wil het zijn doeleinden verwezenlijkt zien, zich niet moet beperken tot invoerrechten en kwantitatieve restricties. Ten slotte is de tariefpolitiek slechts één van de aspecten van de internationale handelspolitiek, één van de middelen waarmee de regeringen het internationale goederen- en dienstenverkeer kan beïnvloeden. Ook aan algemene problemen, voortvloeiende uit de valutaconvertibiliteit, zal het GATT zijn aandacht moeten wijden.
6. Verder kwam ter sprake de ongunstige positie van de crediteur-landen tegenover de debiteur-landen. Volgens de huidige bepalingen van het GATT zijn de debiteur-landen gerechtigd allerlei kwantitatieve restricties te handhaven onder het motto van moeilijkheden met de betalingsbalans. Aldus bedrijven zij in feite een protectionisme ten detrimente van de crediteur-landen,

die daartegenover machteloos staan. De vraag rees, of niet ten aanzien van de algemeen financiële en monetaire politiek een nauwere samenwerking tussen het GATT en het IMF mogelijk zou zijn.

7. Ten slotte werd gewezen op de weinig perspectief biedende procedure van tariefverlagingen, volgens welke tot dusver de tariefonderhandelingen in het GATT werden gevoerd. Reeds te Torquay was gebleken dat de meeste landen, terwijl evenmin de bestaande dispariteit in de tarieven door deze procedure werd opgeheven. Er zouden nieuwe wegen moeten worden ingeslagen om tot een verdere verlaging van de tariefmuren te geraken. Men dacht hierbij aan het Franse plan (Plan Pfimlin), dat met zijn automatische verlaging van de tarieven met 30 pCt binnen een periode van 3 jaar, wel in aanmerking zou kunnen komen in de plaats gesteld te worden van de huidige procedure. Tijdens deze zitting werd het plan weliswaar in zuiver technische zin tot een afgerond geheel gemaakt, doch anderzijds heeft nog geen enkele regering haar goedkeuring aan het plan gehecht. Gezien de aarzeling van vele regeringen om tot tariefverlagingen over te gaan nu, door de verdergaande liberalisatie van het goederenverkeer, de invoerrechten praktisch nog de enige bescherming bieden voor hun binnenlandse markt, kan worden verwacht dat, hoe meer het ogenblik nadert dat de regeringen een definitief standpunt terzake moeten innemen, hoe meer reserves zullen worden gemaakt en garanties gevraagd.

Tegenover de wensen tot herziening werden enkele waarschuwendende woorden gehoord: het GATT heeft in zijn zesjarig bestaan gunstige resultaten geboekt en heeft een belangrijke bijdrage geleverd tot de ontwikkeling van de handelsbetrekkingen tussen de verschillende landen. Het heeft getoond een bijna onontbeerlijk instrument te zijn bij de bevordering van de wereldhandel. Een herziening zal met beleid aangevat moeten worden. Wil men tot resultaat komen, dan moet men niet te ambitieus willen zijn. Het risico bestaat dan, dat men, door te ver te willen gaan, het tot nu toe bereikte op losse schroeven zet. Of zoals de nieuwe voorzitter van het GATT, L. Dana Wilgress zeide: „Do not throw away the good in the pursuit of the unattainable”.

Samenvattend is wel gebleken dat er in het huidige stadium nog allerminst communis opinio bestaat over hetgeen met het GATT moet gebeuren. Eén deel der leden wil een versterking en verbreding van de basis van het GATT — sommigen daarvan denken het GATT zelfs als een de wereldhandel overkoepelend internationaal lichaam: een soort wereldhandelsorganisatie —, terwijl een ander deel de werkzaamheden van het GATT wenst te handhaven in de tegenwoordige omvang, desnoods met een beperkte aanpassing aan de gewijzigde omstandigheden, voortvloeiende uit het streven naar uitbreiding van de multilaterale handel en het multilateraal betalingsverkeer.

Tot 1 Juli 1954 kunnen de leden van het GATT hun voorstellen en suggesties tot herziening indienen, waarna op 15 October 1954 de Verdragsluitende Partijen bijeen zullen komen om na te gaan in hoeverre de bepalingen van het GATT wijziging en aanvulling behoeven, opdat het GATT nog meer dan tot dusver kan bijdragen tot verwezenlijking van zijn doeleinden ten voordele van de ontwikkeling van de internationale economische samenwerking.

Te hoge inkomstenbelasting voor bepaalde belastingplichtigen

Na de oorlog is de Regering door middel van haar belastingpolitiek *bewust* overgegaan tot een zekere nivellering van het individuele inkomen. Dat daarbij in de gearandeerde, is redelijk. Echter is de geschoolde arbeider daarbij in de knel gekomen, wat zeker *niet* billijk is. En nog slechter is de positie der hogere ambtenaren geworden; wij denken hier aan hoogleraren, burgemeesters, leraren e.d. Immers, de inkomsten van arbeiders zijn ongeveer gestegen in overeenstemming met de indexcijfers (100 à 150 pCt); met die der hogere ambtenaren is zulks geenszins het geval. Dit laatste is een gevolg er van, dat bij loonfondsen het percentage der verhoging voor hen op een vast bedrag werd gefixeerd; hun salaris is veelal niet meer dan hoogstens 50 pCt, vergeleken met vóór de oorlog, gestegen. Tenzij zo iemand eigen inkomsten heeft, ontstaat voor hem min of meer een noodtoestand. Om dit te bewijzen geven wij het volgende voorbeeld.

	1939 ¹⁾	1951
Inkomen	f 9.000	f 13.500
Inkomstenbelasting	ca f 750	ca f 3.367
Ter beschikking	f 8.250	f 10.133

In het bovenstaande werd uitgegaan van een gehuwde zonder kinderen. Zoals men ziet, is de salarisverhoging voor meer dan de helft weer aan de fiscus gekomen in de vorm van belasting. Nog belangrijker is: welke koopkracht vertegenwoordigt het beschikbare inkomen in 1951? Op dit laatste komt het aan. Bovendien, in het gegeven voorbeeld gingen wij, om de zaak eenvoudig te houden, uit van een kinderloos huwelijk; dit is echter uitzondering. En juist in de klasse van hogere ambtenaren drukt de a.s. studie hunner kinderen als een bijkans ondraaglijke last op de ouders. Wat men aan belasting minder betaalt wegens kinderaftekort maakt slechts een fractie der kosten uit.

Zij, die een vrij beroep uitoefenen, staan er bij het tegenwoordige belastingstelsel al even slecht voor. Zeker, hun beschikbaar inkomen is veelal wat hoger dan van de hiervóór genoemde ambtenaren. Behalve de plicht tot opvoeding van hun kinderen komt daarbij echter een andere zorg, nl. de voorziening voor de oude dag. Kunnen zij zoveel sparen, dat zij bijv. op hun 65ste jaar zoveel inkomen uit polissen en vermogen trekken, dat zij een redelijk bestaan kunnen leiden? Tenzij iemand nog geruime tijd heeft geleefd onder de heerschappij van de Wet Inkomstenbelasting 1914, menen wij de waarheid niet tekort te doen door op deze vraag een ontkennend antwoord te geven.

Om de spaarmogelijkheid na te gaan geven wij het volgende aan de werkelijkheid ontleende voorbeeld.

Belastingplichtige: vrij beroep; ongehuwd.

	1939 ¹⁾	1951
Inkomen	f 13.699,43	f 24.379,23
Inkomstenbelasting ²⁾	ca f 1.150,—	ca f 11.802,—
Privé-uitgaven	f 4.481,87	f 9.218,72
Bespaard	f 8.067,56	f 3.358,51

De hogere winst in 1951 is op een kleinigheid na geheel ten goede gekomen aan de fiscus. De besparing is minder

¹⁾ In deze tijd had de Inkomstenbelasting onder de heerschappij der wet 1914 haar hoogste stand bereikt.

²⁾ Is op 31 December geschat en op de balans gepasseiveerd.

geworden door: de hoge belasting; stijging der privé-uitgaven als gevolg van de daling der koopkracht van het geld.

Terecht concludeerden wij in een rapport, in het begin van 1952 uitgebracht aan de Kamer van Koophandel en Fabrieken te Leiden, dat een middenstandszaak zo goed als geen kans meer heeft tot expansie.

* *

Wat ons echter speciaal is opgevallen, is de slechte positie waarin medici verkeerden. Deze ontkenen, dat het hun mogelijk is een oudedagsvoorziening te treffen. Gedeeltelijk is dit ook het gevolg daarvan, dat een goed medicus zo in zijn beroep opgaat, dat hem financiële vragen niet interesseren; voor zulk een wetenschappelijk man is de patiënt nummer een.

Frappant zijn de antwoorden, welke wij van drie medici — een huisarts in A en twee specialisten in B, die wetenschappelijk ver boven de middelmaat uitsteken — ontvingen op onze vraag, of zij voorzorgen voor hun oude dag hadden genomen. De huisarts antwoordde ongeveer als volgt: „Geld overhouden doe ik niet vanwege de hoge kosten van het leven tegenwoordig; voor mijn oude dag kan ik niet zorgen. Ik hoop zolang mijn praktijk te kunnen uitoefenen tot ik sterf”.

De ene specialist gaf — en dit verwonderde ons sterk — ongeveer hetzelfde antwoord. Voegde er nog aan toe, dat hij in geen geval meer verdiende dan 25 à 25 duizend gulden per jaar, omdat wat hij netto ontvangt van een hoger inkomen door de progressie zo gering is, dat het niet opweegt tegen de grote verantwoordelijkheid, welke hij door het meerdere werk loopt, en zijn gebrek aan tijd om zijn vak goed bij te houden. Hij heeft een groot gezin en er is geen denken aan om geld over te houden.

De andere specialist, een robuust man, zei niet anders: „Werken tot je dood gaat”.

Men zal tegenwerpen: hij kan toch belastingvrij een lijfrentepolis sluiten. Maar dat gaat moeilijk, indien men niets overhoudt. Verder moet men de waarde daarvan niet overschatten. Een specialist bijv. zal op zijn vroegst op zijn 35ste jaar daartoe kunnen overgaan. Een hardwerkend medicus moet eigenlijk op zijn 60ste jaar kunnen ophouden met werken, althans zijn werkzaamheden alsdan aanmerkelijk kunnen verminderen. Op dat tijdstip kan de waarde der polis niet zo hoog zijn en een lijfrente op de medicus en zijn echtgenote zal ca f 3.000 bedragen. Bovendien, een medicus heeft dikwijls meer belang bij een andere verzekering, bijv. die tegen ziekte.

Het is naar aanleiding van deze feiten, dat wij hier van een noodtoestand spreken. Deze mannen, die aan de maatschappij de meest belangrijke diensten schenken, nl. de gezondheid van de werknemers, waardoor het productie-apparaat in stand kan worden gehouden, hebben het slechter dan de werknemers, voor wie tegenwoordig door middel van de sociale wetten zo uitnemend — en daar is niets tegen — wordt gezorgd.

Bezien wij nuchter de inkomsten van alle arbeidenden, dan treft het volgende:

- 1e. ongeschoolde arbeiders grootste stijging;
- 2e. geschoolde arbeiders, mirabile dictu, veel mindere;
- 3e. hogere ambtenaren niet te vergelijken met de stijging der sub 1 genoemd;
- 4e. bekleeders van het vrije beroep vermindering reële inkomens vergeleken met vóór 1940.

Politiek is dit te begrijpen; de sub 1 genoemde groep vormt het grootste deel van het kiezerscorps. Wat zal men trekkelijk laag percentage van het totaal van hen, die een beroep uitoefenen, uitmakend.

Montesquieu verdedigde het twee-kamerstelsel, omdat de Eerste Kamer (bestaande uit het beste deel van een volk) een tegenwicht moest vormen tegen de macht van de Tweede Kamer. Bij ons is na 1917 de Eerste Kamer ook een verpolitiekt lichaam geworden, zij het, dat deze kamer conservatiever is dan de volksvertegenwoordiging aan de andere kant van het Binnenhof.

* *

De Regering heeft verschillende wijzigingen in de bestaande belastingwetgeving aangekondigd. In het algemeen ligt in de voorstellen een tendentie tot matiging. Men is langzamerhand tot het inzicht gekomen, dat de exorbitant hoge tarieven op de duur de ondernemingslust ernstig moeten aantasten. Men heeft de herziening aangegrepen om de productie en daardoor de werkgelegenheid te bevorderen. Uiteraard juist, maar anderen dan ondernemers heeft men weinig soulaas geschonken.

Wil men diegenen, van wie in dit artikel sprake is, enigszins tegemoet komen, dan moet tot ca f 25.000 inkomen het verlaagd. De noodzaak daarvan is in het voorgaande duidelijk aangegeven. Bovendien kan dat budgetair; de inkomsten zijn in de laatste jaren steeds zeer aanmerkelijk te laag geschat. Ten slotte heeft de Staat, o.i. geheel strijdig met een juiste begrotingspolitiek, ontzaglijke sommen aan kapitaal gevormd. Van welk geld? Toch zeker van de te hoge tarieven der Inkomstenbelasting.

Welk Kamerlid zal deze zaak willen (durven?) aanpakken? Of zullen ook nu weer politieke overwegingen het richtsnoer vormen om niet te spreken. O tempora, o mores!

Leiden.

Mr Dr H. D. M. KNOL.

Naschrift.

De actualiteit van de materie, in dit artikel opgeworpen, is door het feit, dat de Tweede Kamer de belastingvoorstellen reeds heeft aanvaard, niet in het minst agetast. Alleen zal voor een eventuele regeling, als hierboven bedoeld, een nieuw wetsvoorstel moeten worden ingediend.

K.

De vijfde zitting van de Commissie voor Internationaal Recht¹⁾

II

Het Mexicaanse lid, de heer Cordova had inzake de „staatloosheid” als rapporteur der Commissie voor Internationaal Recht twee ontwerpen opgesteld. Hij had daarbij blijk gegeven, de hem opgedragen taak loyaal te hebben uitgevoerd. Zelf een voorstander van een volledige opheffing van alle rechtsregelen, die tot staatloosheid zouden kunnen leiden, heeft hij niettemin aan het eerste door hem opgestelde ontwerp, dat deze radicale doelstelling had, een tweede toegevoegd, waarin rekening werd gehouden met de bezwaren van een aantal landen tegen een dusdanige vergaande beperking van de vrijheid der staten en waarin slechts werd gestreefd naar *vermindering* van de staatloosheid, niet naar haar volledige opheffing. De bezwaren tegen het radicale systeem komen voornamelijk van de zogenaamde jus sanguinis-landen, dat zijn landen, die hun nationaliteit toekennen op grond van afstamming en niet de enkele geboorte binnen het staatsgebied daartoe reeds voldoende achten. De Staten, die zich op dit standpunt stellen, zijn voornamelijk de landen der oude wereld, als Frankrijk, Nederland, België, Duitsland enz. Daartegenover wordt in landen, waar nog steeds een grote immigratie plaatsheeft, veel meer betekenis gehecht aan de geboorte binnen het staatsgebied, omdat het hun alleen op deze wijze mogelijk is, een bevolking met eigen nationaliteit te vormen.

Het was dan ook niet onbegrijpelijk, dat de landen die zich op het laatstbedoelde standpunt plaatsen, geen bezwaar hadden tegen de aanvaarding van een rechtsregel, krachtens welke voortaan ieder kind, geboren op het gebied van de staat en dat niet in het bezit zou zijn van een bepaalde nationaliteit, voortaan door het enkele feit der geboorte binnen de staat de nationaliteit daarvan zou verwerven. Inderdaad moet men erkennen dat de aanvaarding van deze regel de staatloosheid in zeer aanzienlijke mate zou beperken. Niettemin rijst echter tegen deze

regel bezwaar in de landen, die het afstammingsbeginsel toepassen, omdat zij, juist door de toepassing van dit beginsel, trachten het eigen en speciale karakter van hun volk intact te houden, en omdat zij vrezen, dat door een te grote toevloed van vreemde elementen, die geen enkele waarborg bieden, dat zij zich ook door geestelijke banden met de overige volksgenoten verbonden voelen, het behoud van het eigen geestesmerk van het volk in gevaar kan worden gebracht.

Het standpunt der jus sanguinis-landen werd in de Commissie verdedigd, behalve door ondergetekende, door het Franse lid Professor Scelle en het Zweedse lid, de rechter Sandström. (Het Amerikaanse lid, dat zich waarschijnlijk ook in deze zin zou hebben uitgesproken, was door ziekte verhinderd aan de werkzaamheden der Commissie deel te nemen). De eis, dat de staat voortaan ieder, die op zijn grondgebied was geboren en die geen nationaliteit zou verwerven, de nationaliteit van het land van geboorte zou toekennen, werd door deze leden afgewezen. Ook keerden zij zich tegen voorschriften, die elke ontkenning van eenmaal verworven nationaliteit verboden, met name voor zover het gold diegenen, die zonder verlof van de regering in vreemde staats- of krijgsmacht traden. Te dezer zake moge worden herinnerd aan de in Nederland geldende bepalingen, ten gevolge waarvan de Nederlanders, die bij het uitbreken van de oorlog in de militaire dienst van de vijand traden, de Nederlandse nationaliteit hebben verloren. Toen het gold na het totstandkomen van de vrede, maatregelen te treffen teneinde aan de ongewenste toestand van tienduizenden in Nederland verblijvende staatlozen een einde te maken, is wel gebleken hoezeer men aan het ontnemen van de nationaliteit wenste te blijven vasthouden.

Aangezien derhalve dit ontwerp geen grote meerderheid in de Commissie zou verwerven, heeft men een uitdrukkelijke stellingneming vermeden, door zich niet voor of tegen dit ontwerp uit te spreken, maar door het te koppelen aan het tweede, dat veel minder ver ging.

¹⁾ Het eerste gedeelte van dit artikel is gepubliceerd in „E.S.B.” van 4 November 1953, blz. 884.

De aanvaarding van beide ontwerpen door de Commissie had nu uitsluitend de betekenis, dat de Commissie deze beide ontwerpen tot het maken van opmerkingen aan de regeringen aanbood, zonder dat zij zelf zich uitdrukkelijk voor één van beide uitsprak. Dit voorstel kon uiteraard ook de instemming van de leden der jus sanguinis-landen verwerven.

De reserves die de jus sanguinis-landen willen aanvaard zien, komen dus uitsluitend in het tweede ontwerp voor. Aanvankelijk scheen er ernstig verschil van mening te bestaan over de vraag, hoever men met de uitzonderingen op het beginsel der nationaliteitsverwerving door geboorte binnen het grondgebied zou willen gaan. Het Zweedse lid, de heer Sandström, bleef vasthouden aan de eis, dat de staatlozen, geboren op het gebied van de jus sanguinis-Staat, de nationaliteit van die Staat eerst zouden verwerven als zij tot hun 21ste (later door hem verzacht tot 18e) jaar op het gebied hadden gewoond, een denkbeeld dat ook reeds op de Haagse Codificatie Conferentie van 1930 was bepleit. Hieraan ligt de gedachte ten grondslag dat een staatloos kind, binnen het gebied van een bepaalde staat geboren, dat aldaar is opgegroeid, op school is gegaan, zijn gehele opvoeding heeft gehad, aldaar zijn vrienden- en kennissenkring heeft gevonden, en tot zijn meerderjarigheid of althans 18e jaar in dit land is woonachtig gebleven, op dusdanige wijze in de sfeer van dit land is opgenomen, dat het verondersteld kan worden, met dit volk verbonden te zijn en dientengevolge zonder overwegend bezwaar als volksgenoot kan worden aanvaard.

Als bedenking tegen dit stelsel werd aangevoerd, dat dan het kind tot zijn 18e jaar staatloos zou blijven, hetgeen men onwenselijk achtte. Als compromis is toen aanvaard, dat het staatloze kind onmiddellijk de nationaliteit van het land van geboorte zou verkrijgen, doch deze zou verliezen indien het voor zijn 18e jaar woonplaats in het buitenland zou verkrijgen. Het bezwaar dat vele jus sanguinis-landen, zoals bijvoorbeeld Nederland, maken tegen de automatische toekenning van de nationaliteit aan elk binnen de landgrenzen geboren staatloos kind, berust voornamelijk hierop, dat in tal van gevallen de geboorte binnen het grondgebied aan zuiver toevallige en tijdelijke omstandigheden is toe te schrijven. Indien bijvoorbeeld de geboorte plaats heeft tijdens een doorreis door het gebied, of indien zeer korte tijd na de geboorte de ouders met het kind weer het land verlaten, en niettemin het kind zijn eenmaal verworven Nederlandse nationaliteit zou blijven behouden, ontbreekt elke waarborg voor het bestaan van die band met de Nederlandse Staat die de jus sanguinis-landen nu eenmaal als voorwaarde voor de toekenning van hun nationaliteit eisen. Bij het thans voorgestelde systeem zal een kind, dat niet tot zijn 18e jaar in Nederland blijft wonen, de Nederlandse nationaliteit niet behouden, doch anderzijds zal, zolang het kind op het Nederlandse territorium woonachtig is, het niet de nadelen van de staatloosheid ondervinden en het zal ten slotte definitief de Nederlandse nationaliteit verwerven, als het tot zijn 18e jaar onafgebroken op het Nederlandse gebied woonplaats heeft gehad.

Sommige wetgevingen, ook de Nederlandse, kennen de bepaling, dat de nationaliteit ook verloren gaat bij een langdurig verblijf in den vreemde, zonder dat de nodige formaliteiten tot behoud dezer nationaliteit zijn vervuld. De bepaling is zeker niet irrationeel, omdat men aldus een einde maakt aan de nationaliteit van zich voortdurend in het buitenland bevindende personen en van

Levensverzekering

Vertrouwelijke adviezen terzake van:

- oudedags- en gezinsverzorging;
- overdracht van bedrijf of praktijk;
- bescherming van het bedrijf tegen de gevolgen van overlijden van een der firmanten

---

wendt U tot onze vertegenwoordigers of kantoren.

DE NEDERLANDEN

alle verzekeringen

18/45

(Advertentie)

hun nakomelingen, die geheel van hun land vervreemden en geen enkele verbondenheid meer met dit land gevoelen. Doch in de praktijk werkt deze bepaling niet steeds gunstig. Het verzuim van het periodiek afleggen der verklaring, dat men de nationaliteit wenst te behouden, is dikwijls slechts aan onachtzaamheid te wijten, en zodoende gaat de nationaliteit verloren in tal van gevallen, waarin geen aanleiding aanwezig was de band tussen de betrokkene en zijn land geheel te verbreken. In de Nederlandse wetgeving, die oorspronkelijk deze reden van nationaliteitsverlies kende ten aanzien van ieder die gedurende 10 jaren in het buitenland verbleef, zonder een verklaring tot behoud van het Nederlanderschap af te leggen, is, met het oog op de ongewenste gevolgen die deze voorschriften hadden, sinds geruime tijd het verlies van het Nederlanderschap in die gevallen beperkt tot hen die zelf reeds in het buitenland waren geboren. Men kan uiteraard niet ontkennen, dat bepalingen van deze aard staatloosheid scheppen, en vandaar, dat er in de Commissie een sterke neiging bestond aan deze oorzaak van staatloosheid een einde te maken. Naar het wil voorkomen zou dit zonder groot bezwaar kunnen geschieden. De opheffing van het voorschrift zou aan veel administratieve rompslomp een einde maken en anderzijds niet op veel groter schaal dan thans de volksgemeenschap bezwaren met leden, die generlei verbondenheid met het volk bezitten.

De meeste leden, met inbegrip van de rapporteur Cordova zelf, maakten zich geen illusies omtrent de mogelijkheid van ruime aanvaarding van een zo vergaand verdrag als in het eerste ontwerp voorgesteld. Niettemin achtte men het opstellen van een dergelijk verdrag nuttig, omdat men er van verwachtte, dat aldus de mentaliteit zou worden beïnvloed in een richting, die de beëindiging der staatloosheid zou bevorderen. De grote meerderheid gaf toe, dat, indien te dezerzake binnen afzienbare tijd *praktisch* iets zou kunnen worden bereikt, dit uitsluitend langs de weg van het tweede ontwerp zou kunnen geschieden.

Een effectieve vluchtelingen hulp zou medebrengen, dat men niet alleen de mogelijkheid voor *nieuwe* staatloosheid beëindigt, maar ook aan de *bestaande* staatloosheid een einde zou maken. De heer Cordova bepleitte dat

de Commissie ook te dezer zake een regeling zou ontwerpen, en hij ging er zelfs toe over, een dusdanige regeling aan de Commissie voor te leggen. Wederom deed hij dit in de vorm van twee ontwerpen, één radicaal ontwerp waarbij aan de bestaande staatloosheid terstond een volledig einde zou worden gemaakt doordat de staten zouden worden verplicht zich aan alle in hun gebied bevindende staten hun nationaliteit toe te kennen, en een tweede, waarbij de mogelijkheid zou bestaan een minder vèrgaand standpunt in te nemen. Wegens tijdgebrek kon de Commissie deze ontwerpen, die bovendien de sporen droegen van met grote overhaasting te zijn opgesteld, niet in behandeling nemen. De Commissie nodigde de heer Cordova uit het ontwerp nader in overweging te nemen en het volgend jaar daarover een nieuw voorstel te doen. Het zal duidelijk zijn dat de bezwaren, die bij verschillende landen reeds bestaen tegen de thans door de Commissie opgestelde ontwerpen, in verhoogs mate zullen gelden wanneer het niet slechts betreft het tegengaan van nieuwe staatloosheid, maar het beëindigen van alle gevallen van thans bestaande staatloosheid.

* *

Vraagt men ten slotte een oordeel over de werkzaamheid der Commissie in het thans afgesloten eerste vijfjarige tijdperk van haar bestaan, dan zal dit oordeel er een kunnen zijn van gematigde voldoening. Over het algemeen kan men over de samenstelling der Commissie tevreden zijn en de discussies waren belangwekkend. Ook hier is weer gebleken de grote betekenis van het persoonlijk element in de Commissie; de opname van een figuur als Lauterpacht is ongetwijfeld de werkzaamheden ten goede gekomen. Grote moeilijkheden bleken verbonden aan de onderscheiding, die het Statuut der Commissie maakt tussen „codificatie” en „geleidelijke ontwikkeling van het recht”, aangezien het vrijwel ondoenlijk is overeenstemming te bereiken

over de vraag, of een regel reeds als geldend recht dient te worden beschouwd, dan wel nog op weg is, dat te worden. Een groot bezwaar blijft verder het reeds meermalen gesignaleerde gebrek aan tijd, dat ten gevolge heeft, dat onvoldoende aandacht aan de verschillende onderwerpen kan worden besteed en dat het tempo, waarin deze codificatie-arbeid geschiedt, te langzaam is. Dit kan slechts worden verholpen door de Commissie daartegen echter bezwaar blijft maken, zal op deze gebrekkige wijze moeten worden voortgegaan.

De grote vraag blijft, op welke wijze men zich voorstelt de toepassing van de door de Commissie aanvaarde regelingen te verzekeren. Hiervoor is nog geen bevredigende oplossing verkregen. Zou men uitsluitend de weg van het neerleggen der regelingen in verdragen willen volgen, dan zouden de werkzaamheden der Commissie zeker niet voldoende vrucht afwerpen; het nadeel van de internationale rechtsvorming uitsluitend door middel van verdragen is, dat op deze wijze staten de bevoegdheid hebben zich aan alle door hen niet gewenste bindingen, ook die, welke in de zich ontwikkelende statensamenleving als een gebiedende eis dienen te worden aanvaard, te onttrekken. Of de hierboven reeds genoemde verwachting omtrent de stilzwijgende aanvaarding der regelingen door de staten en de jurisprudentie in vervulling zal gaan, zal moeten worden afgewacht. In vele gevallen zal vooralsnog alleen een resultaat kunnen worden bereikt door te trachten de regeling in formele verdragen neer te leggen en deze door een zo groot mogelijk aantal Staten te doen bekrachtigen. Hoe dit ook zij, het moet ongetwijfeld als een vooruitgang worden beschouwd, dat thans een gezaghebbend lichaam in het leven is geroepen, dat er naar streeft de geleidelijke ontwikkeling van het volkenrecht op systematische en wetenschappelijke verantwoorde wijze tot stand te brengen.

's-Gravenhage.

Prof. Mr J. P. A. FRANÇOIS.

Structuurveranderingen in de internationale theehandel

Inleiding.

De internationale groothandel in thee, voorheen voornamelijk geconcentreerd in Londen en, wat Indonesische thee betreft, in Amsterdam, is door de tweede wereldoorlog tijdelijk wel zeer ernstig verstoord geweest. Ook in recenter jaren had men echter op de theemarkt aan de aandacht trekkende feiten en gebeurtenissen aan vraag- en aanbodzijde geen gebrek. Het prijsverloop vertoonde hiervan keer op keer de sporen.

Gedurende de oorlog en nog geruime tijd daarna was vrijwel de gehele theehandel in handen van het M.o.F., het Engelse „Ministry of Food”, geweest. Pas in Maart 1947 werden de activiteiten van het M.o.F. wat meer tot de belangen van het Verenigd Koninkrijk beperkt. De stapsgewijze liquidatie van de Britse overheidsbevoegdheid met groot- en kleinhandel en verbruik in Engeland (het voornaamste importland) daarna, de heropening der vrije veilingen te Amsterdam en Londen, de diverse ver- en ontwikkelingen in de theeproductielanden in het Verre Oosten en, wat de invloed van de algemene conjunctuur betreft, de spectaculaire effecten van het Korea-conflict op het grondstoffen-prijsniveau, al deze factoren werkten ertoe mede de eens tot stand gekomen prijsniveaus telkenmale weder te verstoren. En tot op heden toe valt het uitermate moeilijk om te zeggen waar uiteindelijk een zeker evenwicht tot stand zou kunnen komen.

Intussen lijkt het echter wel de moeite waard, vast enkele beschouwingen te wijden aan zekere structuurveranderingen die inmiddels, mede onder invloed van de ontwikkelingsfactoren en gebeurtenissen, die hierboven werden opgesomd, tot stand gekomen zijn met betrekking tot de organisatie van de handel in dit product. Zoals uit het vervolg van dit artikel blijken zal, komen deze structuurveranderingen in feite voornamelijk hierop neer, dat een zekere geografische decentralisatie van de theehandel tot stand is gekomen en het zwaartepunt van deze handel van veilingen in de consumptielanden naar veilingen in de productielanden aan het verschuiven is.

De theehandel vóór de tweede wereldoorlog.

Voor de wereldhandel in thee waren vóór de tweede wereldoorlog de belangrijkste productiegebieden:

1. het vroegere Brits-Indië — hierin was ook het tegenwoordige Pakistan begrepen — met een gemiddeld jaarlijks exportsurplus van 340 miljoen lbs thee;
2. Ceylon, met een gemiddeld jaarlijks exportsurplus van 220 miljoen lbs;
3. het vroegere Nederlands-Indië, met een gemiddeld jaarlijks exportsurplus van 155 miljoen lbs;
4. China, Japan en Formosa met een gezamenlijk ge-

middeld jaarlijks exportsurplus van 150 miljoen lbs;
5. Brits Oost-Afrika met een gemiddeld jaarlijks exportsurplus van ruim 20 miljoen lbs.

De voornaamste afnemers van de exportsurplusen waren:

Groot-Brittannië	voor ongeveer	435 miljoen lbs per jaar
Nederland	" "	24 " " " "
Ierland	" "	22,5 " " " "
Overig Europa	" "	75 " " " "
Verenigde Staten	" "	85 " " " "
Canada	" "	40 " " " "

Noord-India was kwantitatief van de productiegebieden het belangrijkste. De uitvoerhavens waren Calcutta en Chittagong (thans Pakistan). De thee, die te Calcutta werd aangevoerd, werd gedeeltelijk ter plaatse geveild en gedeeltelijk volgens particuliere contracten naar de consumptielanden verscheept, doch werd voor het belangrijkste deel naar Londen gezonden, om aldaar geveild te worden. Alle thee, die via Chittagong werd verzonden, was bestemd voor de Londense veiling.

Het productiegebied *Zuid-India* had vóór de tweede wereldoorlog geen eigen veiling. De thee werd van de Zuidindiase havens Cochin, Calicut en Tuticorin verscheept naar de Londense veiling, naar de veiling te Colombo, of direct naar kopers in de consumptielanden.

De uitvoer van thee uit *Ceylon* geschiedde, en geschiedt nog, voornamelijk op drie manieren: 1. verscheping naar de Londense veiling; 2. verscheping via de veiling te Colombo; 3. directe verschepingen naar kopers in de consumptielanden.

Vóór de laatste oorlog had *Nederlands-Indië (Indonesië)* geen eigen theeveiling. De thee werd gezonden naar de Londense en de Amsterdamse veilingen via Batavia en Medan. Zeer belangrijk waren in Nederlands-Indië voorts de vooruitverkopen door Nederlandse en Britse makelaars van de oogsten van bepaalde plantages per jaar of per gedeelte van een jaar. Deze thee werd rechtstreeks naar de consumptielanden gezonden.

De thee, die in *China, Japan* en *Formosa* bijna uitsluitend door kleine inheemse planters werd verbouwd, kwam via opkopers in de handel. Het exportsurplus van deze landen maakte slechts een betrekkelijk klein gedeelte van de totale productie uit, omdat de binnenlandse consumptie van thee er vanouds enorm groot is.

Ook *Brits Oost-Afrika* heeft nooit eigen veilingen ge-

AUSTIN

let eens op
hoeveel U er
op de weg
ziet

R. S. STOKVIS & ZONEN N.V.
140 dealers en subdealers,
overal in Nederland.

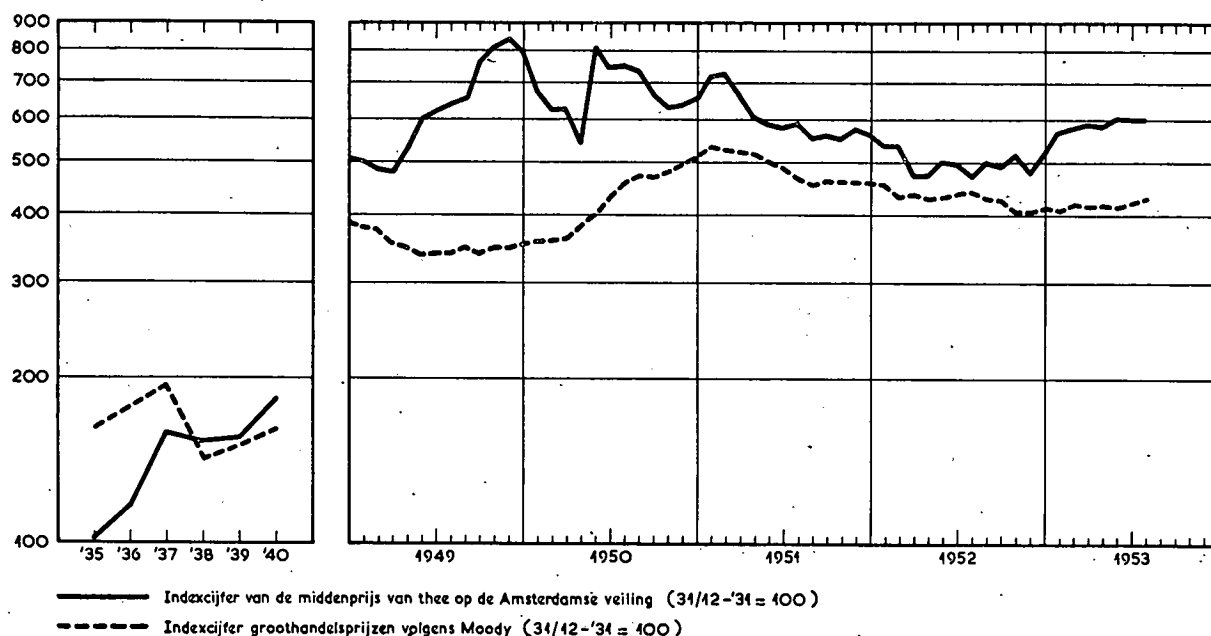
(Advertentie)

had. Tanganyika, Kenya, Uganda en Nyasaland hebben echter elk een coöperatief „Pool-Selling-Scheme”. Het exportsurplus wordt voor een deel door deze organisaties rechtstreeks aan importeurs in het buitenland verkocht. Het restant van de thee wordt naar de Londense veiling verzonden.

De veilingen.

Het grootste gedeelte van de thee, bestemd voor de overzeese exporthandel, werd vóór de tweede wereldoorlog op veilingen verhandeld; slechts met betrekking tot thee, afkomstig uit China, Japan en Formosa, overheerste het plaatsen van directe orders bij exporteurs in de productielanden. Vóór de tweede wereldoorlog waren er voor de internationale theehandel vier veilingcentra, namelijk:

1. *Londen*. Londen was verreweg de belangrijkste theeveiling van de wereld. Vóór de oorlog werd hier jaarlijks ca 550 mln lbs thee verhandeld (inclusief de her-exporten). Dit was 60 pCt van de totale wereldexport van thee. Thee uit vrijwel alle productiegebieden (behalve uit China, Japan en Formosa) werd te Londen geveild.
2. *Amsterdam*. Te Amsterdam werd vóór de oorlog ca 30 miljoen lbs thee per jaar verhandeld en wel uitsluitend thee van Java en Sumatra. De verhandelde thee was bestemd voor de Nederlandse consumptie en voor her-export naar de landen van het Europese continent.

3. *Calcutta*. Hier werd thee verhandeld afkomstig uit Noord-India en uit het tegenwoordige Oost-Pakistan. Sinds 1933 worden er afzonderlijke veilingen gehouden van exportthee en van voor binnenlandse consumptie bestemde thee. De exportveilingen vinden in het seizoen — van Juni tot Maart — éénmaal per week plaats onder auspiciën van de „Calcutta Tea Traders' Association”. Vóór de oorlog werd per seizoen op de veiling te Calcutta ca 75 miljoen lbs thee verhandeld, die voor export was bestemd.
4. *Colombo*. Hier werden wekelijks veilingen gedurende het gehele jaar gehouden onder auspiciën van de „Ceylon Chamber of Commerce” en de „Colombo Tea Traders' Association”. Jaarlijks werd te Colombo ca 110 miljoen lbs thee verhandeld, die afkomstig was van Ceylon en Zuid-India.

Verschuivingen ten gevolge van de tweede wereldoorlog.

De tweede wereldoorlog, met de tijdelijke sluiting van de veilingen te Londen en te Amsterdam en de activiteiten van het Britse Ministerie van Voedselvoorziening (het M.o.F.), en na de oorlog het toenemende onafhankelijkheidsstreven in de productiegebieden, brachten belangrijke verschuivingen teweeg.

Gedurende de oorlog, en daarna tot Maart 1947, controleerde het M.o.F. vrijwel de gehele wereldtheehandel. Na Maart 1947 behartigde het nog slechts de belangen van het Verenigd Koninkrijk. Het M.o.F. sloot, gedurende de tijd dat het zich met de theehandel inliet, met de individuele producenten in de productiegebieden van het Gemenebest contracten af ter levering van thee, de zgn. „bulk-purchases”. De Londense veiling bleef gesloten tot April 1951, de Amsterdamse tot Februari 1949.

In het tijdvak tussen Maart 1947 en April 1951 zagen, mede hierdoor, de regeringen van India en Ceylon de kans schoon om allereerst de theeveilingen te Calcutta en Colombo weer te herstellen en de machtspositie daarvan t.o.v. vóór de oorlog sterk uit te breiden. Bovendien werden enkele nieuwe veilingen ingesteld, nl. te Chittagong in Oost-Pakistan en te Cochin in Zuid-India. Voor Indonesië werd te Djakarta een veiling ingesteld.

De na-oorlogse ontwikkeling der Oosterse veilingen.

Calcutta.

Van 1942 tot 1947, toen het M.o.F. alle voor export beschikbare thee opkocht, werd hier alleen thee, bestemd voor binnenlandse consumptie, via het veilingstelsel verhandeld en is de exportveiling niet in werking geweest. In Maart 1947 werden de exportveilingen hervat en sindsdien heeft Calcutta steeds in betekenis gewonnen en belangrijke afzetmarkten buiten het Verenigd Koninkrijk veroverd. Het feit, dat Chittagong na de verdeling van Brits-Indië in Augustus 1947 in Oost-Pakistan kwam te liggen, waardoor deze haven niet meer in aanmerking kwam voor verschepingen van Assam- en Cachar-thee, kwam de positie van Calcutta eveneens ten goede. In 1952 werd er ca 170 mln lbs thee geveild, ofwel ruim 18 pCt van de totale wereldexport, tegenover 8 pCt van de totale wereldexport vóór de oorlog.

Een felle strijd om het behoud van het bestaansrecht van Calcutta als wereld-theecentrum naast Londen begon met de heropening van de Londense veiling in April 1951, op welke datum tevens de „bulk-purchases” door het M.o.F. ophielden. Aanvankelijk had de Indiase Regering aangekondigd, dat alle voor export beschikbare thee, afkomstig uit Noord-India, slechts te Calcutta geveild zou mogen worden, doch al spoedig bleek de absolute

onmogelijkheid daarvan, wegens de onvoldoende uitrusting te Calcutta en het onvoldoende aantal experts. Thans is de situatie zo, dat jaarlijks ten hoogste 275 mln lbs Indiase thee te Londen geveild mag worden.

Een nadeel voor de concurrentiepositie van Calcutta is overigens het voorkomen van een gesloten seizoen van Maart tot Juni, verband houdende met het feit, dat gedurende een gedeelte van het jaar op de plantages niet geplukt kan worden. Weliswaar heeft men getracht om, door regulering van de wekelijkse verkopen, te geraken tot spreiding van het aanbod over alle maanden van het jaar, doch tot dusver is hier niets van terechtgekomen, voornamelijk wegens het voor opslag van thee zeer ongunstige klimaat van India. In verband hiermede moet ook het gebrek aan goede theekisten genoemd worden. De Regering heeft namelijk de eigen kistenindustrie beschermd door de import van kisten te beperken en het inheemse verpakkingsmateriaal is niet van hoge kwaliteit.

In April 1951 werd tussen de Regeringen van India en Engeland overeengekomen, dat geen Indiase thee, te Londen geveild, uit Engeland zou worden herexporteerd. Deze overeenkomst, die voor India van grote betekenis was om de belangrijke exportmarkten, die het na de oorlog heeft veroverd, te behouden, is inmiddels ongedaan gemaakt voor her-exporten naar het vasteland van Europa.

De Indiase Regering houdt zich thans vooral ook naarstig bezig met het aantrekken van thee-experts en installaties. Zij tracht tevens van Calcutta een sterk financieel centrum te maken en zij streeft er naar om meer Indiase firma's met Rupee-kapitaal bij de theehandel te betrekken.

Colombo.

Ook op Ceylon kocht het M.o.F. van 1942 tot 1947 alle voor export beschikbare thee op. Van 1947 tot April 1951 dekte Engeland zijn behoefte aan Ceylonthee door het M.o.F. contracten te laten afsluiten met de individuele producenten. De niet-gecontracteerde thee werd voor het grootste gedeelte op de veiling te Colombo verkocht.

Na de heropening van de Londense veiling vreesde de Ceylonse Regering, dat Colombo zijn positie op de wereld-theemarkt zou zien verzwakken. Zij maakte daarom een verdeling van het geschatte quantum voor export beschikbare thee van 300 mln lbs in 1951 als volgt: 170 mln lbs zouden verkocht worden op de veiling te Colombo; 100 mln lbs mochten buiten de veiling te Colombo om verscheept worden naar de Londense veiling; 30 mln lbs waren gereserveerd voor verkoop volgens particuliere contracten.

In feite werd in 1951 echter slechts ca 50 mln lbs thee rechtstreeks naar de Londense veiling verscheept. Voor 1952 wordt deze hoeveelheid geschat op 65 mln lbs.

De hoeveelheden thee, verkocht op de veiling te Colombo, zijn steeds stijgende: vóór de oorlog beliepen zij jaarlijks ca 110 mln lbs, d.w.z. ca 12 pCt van de wereld-export, in 1950, 1951 en 1952 resp. 176,2 mln, 214,4 mln en 238,0 mln lbs of resp. ca 20 pCt, 21,5 pCt en 26 pCt van de wereldexport.

De reputatie van Colombo als wereld-theecentrum is vooral gebaseerd op de goede kwaliteit van de Ceylonthee. Een mogelijkheid, die de positie van Colombo in dit opzicht vooral kan bedreigen, is dan ook dat speciaal theeën van de beste kwaliteiten rechtstreeks naar Londen worden verscheept. In dat geval zouden er naar verhouding te veel mindere kwaliteiten voor de veiling te Colombo overblijven en zou Londen er wellicht in slagen zijn

grote her-exporten van vóór de oorlog ten koste van Colombo te herstellen.

Derhalve heeft de Ceylonse Regering de maatregel van 1951, met betrekking tot directe verschepingen naar Londen, inmiddels vervangen door een andere. De toegestane directe export van thee naar de Londense veiling werd met ingang van het oogstjaar 1953 beperkt tot 30 mln lbs „high-grown”-thee plus 30 mln lbs „medium-grown”-thee. Er gelden geen restricties meer voor de directe export naar Londen van „low-grown”-thee¹⁾. Of deze, door de Ceylonse Regering gestelde, restricties in 1953 praktische betekenis zullen krijgen, valt te betwijfelen. In 1952 zonden producenten ca 26 mln lbs „high-grown”-en eenzelfde hoeveelheid „medium-grown”-thee rechtstreeks naar Londen.

Reeds eerdere in deze schets hebben wij geconstateerd, dat in feite de „direct” geëxporteerde hoeveelheid thee achterbleef bij de toegestane hoeveelheid. In 1952 werd er slechts 65 mln lbs rechtstreeks naar Londen verscheppt, terwijl 100 mln lbs was toegestaan. Bij een nadere analyse bleek van deze 65 mln lbs bijna 60 mln lbs afkomstig te zijn geweest van „Sterling-ondernemingen” en slechts ruim 5 mln lbs van ondernemingen met Rupee-kapitaal. Als reden waarom deze laatste groep van ondernemingen geen betere prijzen op de Londense veiling tracht te realiseren wordt de omstandigheid genoemd dat, indien te Londen verkocht wordt, betaling 2 tot 6 maanden later wordt ontvangen dan wanneer te Colombo was verkocht²⁾.

Waarschijnlijk spelen hier echter nog andere factoren een rol: het is nauwelijks aan te nemen, dat de „Rupee-ondernemingen”, die 70 pCt van de totale theeproductie van Ceylon leveren, alle in dusdanige liquiditeitsmoeilijkheden zouden verkeren, dat niet gewacht zou kunnen worden op een uitstel van betaling van enige maanden. Het tegengestelde verschijnsel zien we trouwens bij de Sterling-ondernemingen; men heeft waargenomen, dat deze ondernemingen; als de prijzen voor hen te Colombo gunstiger zijn dan te Londen, veelal toch doorgaan met hun thee naar Londen te zenden. Hoogstwaarschijnlijk is een en ander toe te schrijven aan het feit, dat de verschillende ondernemingen op deze wijze transfermoeilijkheden t.a.v. de opbrengsten van het artikel wensen te voorkomen.

Chittagong.

Vóór de oorlog was Chittagong geen veiling, doch slechts uitvoerhaven van thee, afkomstig uit Noord-Oost Brits-Indië. In 1947, bij de verdeling van Brits-Indië, kwam Chittagong in de nieuwe staat Pakistan te liggen. De Pakistansse Regering stelde er toen een eigen veiling in. Op deze veiling, die sedert Juli 1949 in werking is, werd gedurende het seizoen 1952-'53 ruim 20 mln lbs verhandeld. Voor het belangrijkste deel is de te Chittagong verhandelde thee echter bestemd voor de binnenlandse consumptie van West-Pakistan.

Cochin.

Dit verkoopcentrum werd ook pas na de tweede wereldoorlog ingesteld, nl. in Juli 1947, teneinde het productiegebied van Zuid-India een eigen veiling te geven. Sinds de opening heeft Cochin een gestage groei doorgemaakt. In 1950 werd er totaal ca 9 mln lbs thee verhandeld. In 1951 24 mln lbs en in 1952 30 mln lbs. De totale

thee-export van Zuid-India was in 1951 64,9 mln lbs en in 1952 71,5 mln lbs.

Djakarta.

Als veiling voor het theeproductiegebied van Indonesië is Djakarta de tegenhanger van Amsterdam geworden. Er wordt thans veel thee geveild, bestemd voor het Midden en Nabije Oosten, Egypte en overig Noord-Afrika. De veilingen worden wekelijks gehouden en het aanbod per veiling is gemiddeld ongeveer 4.000 kisten (ca 400.000 lbs). In 1952 werd er naar schatting ca 24 mln lbs thee verhandeld.

De jongste ontwikkeling van Londen en Amsterdam; vooruitzichten.

De krachtige ontwikkeling van de theeveilingen in de productiegebieden heeft uiteraard plaats gevonden ten koste van de positie van de veilingen te Londen en Amsterdam. Werd te Londen en Amsterdam vóór de oorlog, zoals gezegd, jaarlijks resp. ca 550 mln lbs en 30 mln lbs thee verhandeld, voor 1952 waren deze cijfers resp. ca 275 mln lbs en 13,5 mln lbs. Het zal voor beide plaatsen moeilijk zijn om hun vooroorlogse positie te herstellen. Londen ondervindt belemmering van de beschermende maatregelen die gesteld zijn door de Regeringen van India en Ceylon. Amsterdam ondervindt schade door het afgenomen verbruik hier te lande alsmede door concurrentie van Djakarta. Het is voor tal van consumptielanden zoals Australië, Nieuw-Zeeland en Zuid-Afrika in verband met de transportkosten voordeliger om hun behoeften aan Indonesische thee te Djakarta te dekken, dan te Amsterdam.

Het is thans echter nog te vroeg om zich te wagen aan prognoses omtrent het uiteindelijke beeld van de organisatie van de theehandel. De ontwikkeling is nog niet gestabiliseerd. Men kan daardoor bijv. nog niet zeggen hoeveel thee de Londense veiling op de duur tot zich zou kunnen trekken als eventueel de belemmeringen, die aan een vrije uitvoer van thee door India en Ceylon in de weg gelegd zijn, zouden worden opgeheven. Ook de positie van Amsterdam is nog niet stabiel. Onlangs is er te Amsterdam voor het eerst een kleine partij Mozambique-thee geveild, die een goede vraag ontmoette. Misschien is dit een aanmoediging voor de Afrikaanse producenten om in het vervolg ook thee naar de Amsterdamse veiling te zenden.

Omtrent de invloed van de besproken structuurverandering op het prijsniveau is eveneens nog niets met zekerheid te zeggen. In het algemeen zou men kunnen stellen, dat een wat groter aantal goed georganiseerde veilingen dan voorheen, met een wat ruimere geografische spreiding, bevorderlijk zou kunnen zijn voor prijsnivellering en een stabiel prijsniveau. Zolang echter de Regeringen van de twee belangrijkste theeproduktielanden, Ceylon en India, de vrije uitvoer van thee op verschillende manieren aan banden leggen, is het tegengestelde te verwachten: deze belemmeringen kunnen een afzonderlijke oorzaak zijn tot verstoring van de nivelleringstendentie.

Zou men een prognose willen maken omtrent het toekomstig prijsverloop van thee, dan zou men overigens naast de besproken structuurverandering in de organisatie van de theehandel nog met een aantal andere verschijnselen, die op de lange termijn werkzaam zijn, rekening dienen te houden. Wij denken hierbij bijv. aan het steeds toenemend aantal personen in de productielanden, dat er toe overgaat regelmatig thee te gebruiken en aan de enigszins toenemende consumptie per hoofd der bevol-

¹⁾ De thee verbouwd op hoog gelegen plantages, is in de regel van betere kwaliteit dan thee, afkomstig van lager gelegen plantages.

²⁾ Een en ander houdt enerzijds verband met de tijd, nodig voor het vervoer, anderzijds met de zgn. prompt-termijn, die in Londen 90 dagen is.

king in de Verenigde Staten, een enorme potentiële markt.

Verbruik van thee in enkele landen

(in mln lbs)

	1934/38	1948	1949	1950	1951	1952
India en Pakistan.....	78,5	184,9	176,3	211,1	195,6	
Ceylon	9,3	14,5	14,5	14,5	14,8	14,0
Engeland	435,3	404,4	466,4	357,8	448,0	472,9
Nederland	23,2	13,1	16,7	18,8	15,2	16,2
Verenigde Staten	83,2	89,3	92,8	113,6	86,1	97,7
Canada	37,8	34,7	42,2	54,9	42,1	45,3

Ook aan de aanbodzijde van de markt voltrekken zich nog steeds veranderingen: De productiekosten van ruwe thee zijn de laatste jaren, vooral ten gevolge van de stijging van de lonen van plantage-arbeiders, sterk gestegen — de theeproductie is in hoge mate arbeidsintensief — en het is niet te verwonderen, dat de producenten thans naarstig de mogelijkheid bestuderen om door het invoeren van mechanische plukmethoden e.d. hun productiekosten te verlagen. Het valt evenwel buiten het bestek van deze schets op al deze invloeden dieper in te gaan.

Rotterdam.

H. GORIS.
W. J. MAANE.

Nogmaals: het ontwerpen via research van economische politiek op lange termijn

Inleiding.

Naar aanleiding van ons artikel in „E.-S.B.” van 1 Juli jl., is een tweetal beschouwingen in dit blad verschenen — de eerste van de Redactie (op 8 Juli jl.) en de tweede van de heer Rijk (op 12 Augustus jl.) — die ons aanleiding geven onze initiale bedoelingen nader te verduidelijken.

De Redactie is, o.i. terecht, van mening dat meer „werkelijk bruikbaar onderzoekingswerk” — waarbij „de samenhang der dingen ook buiten het economische gebied” wordt gezien — nodig is, doch wil dit doen geschieden via de reeds bestaande instellingen, die hiertoe tot een gecoördineerd programma moeten komen, op grond waarvan de gemeenschap — in de ruimste zin — meer middelen aan hen ter beschikking zou kunnen stellen.

Ook de heer Rijk deelt in beginsel onze mening inzake de noodzaak van meer research. Hij wil dit, evenals wij, via een nieuw instituut en zijn kernvraag hierbij is: „hoe verhoudt dit instituut zich jegens de politieke lichamen in de democratie?”. Daar ook wij de kwestie der *vestigingsplaats* van dit onderzoekingswerk van primordiale betekenis achten en met name de inhoud van het betoog van de heer Rijk tevens de sociologische en politiek-wetenschappelijke zijden hiervan aansnijdt, zal ons antwoord zich dus in hoofdzaak op dit terrein moeten bewegen.

Plaatsruimte verbiedt ons in te gaan op enkele opmerkingen van de heer Rijk over de al dan niet waardevrije, menselijke en maatschappelijke wetenschappen. Wij verwijzen hiervoor naar recente en welsprekende literatuur¹⁾.

De vestigingsplaats ener wetenschappelijke research-instelling.

Wij kunnen op de vraag van de heer Rijk: „wordt het een politieke of een wetenschappelijke instelling?” antwoorden: onze bedoeling is en blijft een *wetenschappelijke* instelling, met de doelstelling — in de woorden van de heer Rijk —: „zuiver, grondig wetenschappelijk onderzoek, van zo groot mogelijke veelzijdigheid, ten dienste van de politiek”.

In de praktijk zal dit er op neer komen, dat de *vestigingsplaats* zodanig moet worden gekozen, dat *maximale* waarborgen voor haar wetenschappelijk karakter worden verkregen. Nu, zo onafhankelijk mogelijk kan deze weten-

schappelijke instelling zich alleen dan bewegen, als zij wordt beschouwd — wat het aandeel der Overheid daarin betreft — te ressorteren onder het Ministerie van O. K. & W. Verder zijn wij dan, evenals Prof. Dr H. R. Kruyt²⁾, van mening, dat — met name bij „tout ce qui touche... aux sciences” — „l'autorité gouvernementale doit exercer son influence en collaboration avec d'autres institutions de la communauté” en wij bepleiten derhalve in ons artikel van 1 Juli jl. een fifty-fifty financiering door Z.W.O. en enkele nader aangeduide „autres institutions”.

Waarom nu juist financiering via Z.W.O. en niet uit andere begrotingsposten van O. K. & W.? Wel, omdat Z.W.O. — althans het geesteswetenschappelijke deel hiervan — hiervoor juist in het leven is geroepen, en, naar de drie sinds haar oprichting verschenen jaarverslagen uitwijzen, tot dusver geen enkele aanvraag voor „Meer sociaal-economisch onderzoek” ooit door Z.W.O. is ingewilligd. Onze vraag hierbij is: heeft wellicht nooit een aanvraag van deze of soortgelijke aard de betrokken adviescommissie voor de geesteswetenschappen bereikt? Hoewel dit natuurlijk het geval kan zijn, geloven wij toch, dat de tijd hiervoor steeds meer zal gaan dringen. Reeds jaren geleden (in 1949) hebben wij naar aanleiding van de volgende passage uit een artikel van Prof. Dr van den Brink, luidende:

„De realiteit is in vele gevallen slechts een afschaduw van wat zij zou moeten zijn: in de volkshuishouding werken, evenals in de volksgemeenschap, vele onbiddende krachten. En de mensen zijn vaak niet in staat, door haar gecompliceerdheid, de structuur der volkshuishouding, die zij bij stukjes en beetjes in het leven hebben geroepen, vaardig en doelmatig te wijzigen, zodra zich veranderingen voltrekken in de dieper liggende data”³⁾.

het volgende opgemerkt:

„Als één mens, als enkele mensen dit niet kunnen, dan moet er desnoods een instituut komen tot „Fundamenteel Onderzoek van de Maatschappij”. Zoals u allen wel zult weten, bestaat er sinds enkele jaren een instituut tot „Fundamenteel Onderzoek van de Materie”, hetwelk, als ik mij niet vergis, een rijkssubsidie van f 1 miljoen per jaar geniet. Het door mij bedoelde instituut, waaraan m.i. grote behoefte bestaat, zal lang niet zoveel behoeven te kosten en ook coördinerend kunnen optreden voor de lange reeks van noodlijdende instituten, o.a. het Instituut voor Volkerpsychologie, dat voor Geestelijke Massahygiëne, enz., enz., die op die manier meer tot leven komen. Wie het betoog van Minister Rutten bij het wetsontwerp Z.W.O. heeft gelezen, durft beweren, dat hij misschien zal medewerken aan de verlening van bepaalde nuttig te besteden subsidies terzake”⁴⁾.

Stel nu eens, dat de Redactie als meest geschikte „bestaande instelling” het Centraal Planbureau als coördinator zou willen laten fungeren, dan lijkt het ons, dat deze instelling toch voor de toekomst bij voorkeur mede zou moeten worden gefinancierd door Z.W.O. en ook door „autres institutions de la communauté”.

¹⁾ Dr G. M. J. Veldkamp: „De problematiek der hedendaagse sociale politiek”, —vnl. blz. 85-87 — in de bundel van 19 opstellen getiteld „Economische wetenschap en economische politiek”, uitgegeven t.g.v. het 25-jarig bestaan der Kath. Econ. Hogeschool te Tilburg (Stenfert Kroese, Leiden 1952, 443 blz.) en „Papers and Proceedings of the 65th Annual Meeting of the American Economic Association”, gepubliceerd in „The American Economic Review”, Vol. XLIII, May 1953, no 2, in het bijzonder blz. 340-383 en 417-450.

²⁾ Prof. Dr H. R. Kruyt in zijn Rede op de 7e Alg. Conferentie der U.N.E.S.C.O. (zie het betreffende Verslag, blz. 18).

³⁾ Prof. Dr R. J. M. van den Brink in de E.N.S.I.E. deel III, blz. 347-348.

⁴⁾ Zie „Verslag van de Alg. Vergadering der Vereniging voor de Staathuishoudkunde en de Statistiek” van 19 November 1949, blz. 67 en 68.

Verhouding research-instituut tot parlement.

„In een democratie voere men parlementaire politiek; men zorgde dat dit parlement goed toegerust is, en hoede zich voor zgn. „wetenschappelijk” corporatisme”. Aldus de heer Rijk. Wij zijn het met hem eens, dat in een democratie parlementaire politiek moet worden gevoerd. De door ons beoogde research-instelling(en) gaat(n) geen politiek bedrijven noch vloeit uit haar werk en publicaties „automatisch” de politiek voort. Onze bedoeling is echter wel de wetenschap in zoverre gescheiden van „de politiek” te houden, dat niet als wetenschap wordt opgediend wat „politiek” is. De wetenschap houde zich in dit opzicht zuiver!

Gebrek aan plaatsruimte verbiedt ons wederom, uitvoerig in te gaan op het „goed-toegerust”-zijn van ons parlement. Derhalve slechts onze conclusie hierover. Als regelmatig lezer van Kamerstukken inzake enkele vitale beleidsonderdelen (buitenlandse, buitenlandse economische, en economische politiek), betwijfelen wij volledig of de parlementaire democratie is meegegroeid met de huidige structuur van maatschappij en Staat. In een onlangs gepubliceerd artikel⁵⁾, getiteld „Meer faciliteiten voor Kamerleden”, hebben wij derhalve bepleit Nederland ten deze het Amerikaanse voorbeeld te doen volgen, dat culmineert in een — in Amerika f 3 miljoen kostende — research-dienst, bestaande uit een staf van experts, welke ter vrije beschikking is van de leden van het Amerikaanse parlement. Verder zal op korte termijn een adequaat (onafhankelijk-wetenschappelijk) research-centrum voor internationale politiek, dat tot dusver h.t.l. ontbreekt, moeten worden gesticht⁶⁾.

Via één en ander zal dan naast een ruim toegeruste Regering (dit is reeds het geval) niet alleen een beter toegerust parlement zijn verkregen (via het recht van initiatief der Tweede Kamer kunnen de Kamers hiervoor betrekkelijk snel maatregelen nemen), doch tevens — als (onafhankelijk-wetenschappelijke) veiligheidsklep —: (een) uit de maatschappij voortgekomen en in de niet-politieke sfeer berustende research-instelling(en).

Montesquieu's klassieke *trias politica*, welke op de toen bestaande *état gendarme* was berekend, zal dan zijn aangevuld op een wijze zoals de moderne maatschappij en Staat dit vereisen.

Dat practisch bruikbare, moderne maatschappelijke wetenschap moet leren de vraagstukken op lange termijn te bezien en dus ook steeds het verleden (zeker het recente) precies zal hebben na te pluizen, is niet „pijnlijk” doch noodzakelijk voor het behoud van democratie en welvaart beide! Schept men geen tegenwichten als door ons bedoeld, dan lopen de democratieën de kans onvermijdelijk — onder welke benamingen dan ook — tot de „managerial” of „totalitarian” maatschappij-typen te gaan behoren, waarvoor Lord Acton's befaamd adagium „Power always corrupts” implicite geldt. *Een ware democratie schept dus steeds tijdig zodanige tegenwichten en zonder enige tegenzin!*

Slotopmerkingen.

Ten slotte nog een enkel woord over enkele minder fundamentele doch daarom niet minder belangrijke punten.

Wat de door de Redactie gesignaleerde neiging der regenten betreft, die gebruikelijk is bij de financiering van wetenschappelijk onderzoek, willen wij in het midden

⁵⁾ Zie „Onze Actie”, Veertiendaags Orgaan van de K.N.P., 1e Jrg, no 15, van 29 Juli 1953, blz. 4.

⁶⁾ Zie „Onze Actie”, Veertiendaags Orgaan van de K.N.P., 1e Jrg, no 19, van 30 September 1953, blz. 6-8.

laten of ten deze de schuld uitsluitend bij de regenten ligt. Twee dingen staan echter vast:

- de maatschappelijke wetenschappen behoeven aanzienlijk meer financiën voor research, willen zij vruchtbaar kunnen bijdragen tot het oplossen van praktische maatschappelijke vraagstukken;
- er is geld in overvloed.

Wat dit punt b. betreft, zouden wij dezelfde financieringsbron voorstellen als bij de door Ing. Bijleveld beschreven⁷⁾ „Materials Policy Commission” ingesteld door President Truman, dan had de door ons bepleite researchinstelling in 1952 *ten hoogste* — schrik niet, geachte lezer! — f 177 miljoen kunnen kosten!! Kortom, op het argument „geen geld”, zullen de regenten zich niet kunnen beroepen. En verder is er bij zodanige research-instituten geen ander „gevaar”, dan dat hetwelk wordt uitgedrukt in de zegswijze: *het betere* is een gevaar voor het goede, minder goede, slechte, enz. Wij vertrouwen en hopen derhalve op volle medewerking van de Overheid.

Over één punt uit de bijdrage van de heer Rijk blijven wij verbaasd zo niet teleurgesteld: nl. over zijn introductie van de notoire heer McCarthy in verband met de selectie door de maatschappelijk ervaren leiding van de meer belangrijke krachten voor het op te richten research-lichaam. Wij hebben hierbij slechts enkele richtlijnen willen geven om de types aan te duiden, welke o.i. bij de samenstelling van deze staf niet kunnen worden gemist. In de practijk weet men heus wel wat met pioniers, critici, puur descriptieve figuren enz., in de wetenschap wordt bedoeld. Wat de curatoren betreft, als de heer Rijk zich stoot aan het in dit verband door ons gehanteerde begrip „karaktervol”, waarom stoot hij zich dan niet aan, doch hanteert ook zelve, ons begrip „onafhankelijk”, dat ten deze welhaast als synoniem zou kunnen gelden?

Tot besluit. Wij hopen, dat de heer Rijk, die het op vele punten reeds met ons eens is, thans meer is gerustgesteld op de punten, waar hij meende het oneens met ons te moeten zijn. Gaarne hebben wij zijn uiterst waardevolle bijdrage aangegrepen om tal van punten van ons project, m.n. zijn milieu-schildering, te preciseren. Wij blijven van mening, dat het gehele terrein der maatschappelijke wetenschappen lijdt onder het ontbreken van een de maatschappij overziende research-instelling (of instellingen), waaraan o.i. de behoefte zó „levensgroot” is als nooit tevoren. Moge dit besef dusdanig snel algemeen goed worden in de kringen der dragers dezer wetenschappen dat Nederland deze zaak op waarlijk Amerikaanse wijze gaat aanpakken. Dit zal ons volk stellig geen windeieren leggen!!

⁷⁾s-Gravenhage.

Dr J. M. E. M. A. ZONNENBERG.

⁷⁾ Zie „E.-S.B.” van 1 Juli 1953, blz. 509.

BOEKBESPREKING

Donald M. Hobart, *Praxis der Marktforschung*. Verlag W. Girardet, Essen 1952, 511 blz., f 51,25. Importeurs Meulenhoff en Co. N.V., Amsterdam.

Deze, door Carl Hundhausen verzorgde, Duitse uitgave van het Amerikaanse werk „Marketing Research Practice” verdient de aandacht en wel om twee redenen.

In de eerste plaats omdat het de neerslag bevat van een 38-jarige ervaring in het vak — wie in Europa kan zich op een zo lange loopbaan in het marktonderzoek beroepen? —, verkregen bij de Curtis Publishing Company,

de uitgeefster van de bekende bladen: Saturday Evening Post, Ladies' Home Journal en Country Gentleman. Ten dienste van de adverteerders van een groot aantal uiteenlopende goederen en diensten en ten behoeve van de afzetting van haar eigen producten, beschikt deze vennootschap over een grote afdeling voor marktonderzoek, die, gezien het grote aantal problemen, dat zij heeft moeten oplossen, een zeer brede ervaring heeft opgedaan. Vele uitgewerkte voorbeelden getuigen hiervan, aantoonend in hoe belangrijke mate men van de diensten van een goed geëquipeerd apparaat voor marktonderzoek kan profiteren. Men houde hierbij echter in het oog, dat het in het onderhavige werk overwegend gaat om onderzoekingen, die in opdracht van adverteerders zijn gemaakt, zodat men er geen integraal beeld van krijgt hoe afzetproblemen in het bedrijf ontstaan en hoe men ten slotte, na marktonderzoek te hebben verricht, een oplossing voor de problemen vindt.

Hiermee komen wij aan ons tweede punt, namelijk dat het boek — zij het in mindere mate dan zovele andere Amerikaanse werken — in hoofdzaak de enquête behandelt, zodat men de indruk zou kunnen krijgen, dat naast de enquête andere methoden van marktonderzoek van weinig betekenis zijn, en dat men een verkeerde indruk zou kunnen krijgen van wat marktonderzoek eigenlijk wil.

Williard M. Fox, director for market research bij Remington Rand Inc., eveneens, wat men noemt, een oude rot in het vak, merkt op: „The easiest, laziest and most expensive way to do market research is by making surveys” en „Any fool can make a survey and a good many of them do. Capable people also make surveys, but before they do, they make sure they need them. Surveys should be used only when no cheaper and better method of getting information necessary to increase profits is available”¹⁾. Wij stemmen hier geheel mee in. Van hoeveel belang de enquête ook is, men gebruike de enquête alleen dan, wanneer er beslist geen andere en goedkopere manier is om de gewenste gegevens te verzamelen. Het treft echter niet zo gelukkig, dat reeds eenvoudige enquêtes als voorbeelden sterker tot de verbeelding van toekomstige en huidige marktonderzoekers spreken dan de meest ingenieuze onderzoekingen van achter-het-bureau, welke laatste in vele gevallen niet zonder goede kennis van bepaalde statistieken en bedrijfsgegevens op hun mérites kunnen worden beoordeeld. Wij denken hier dan bijvoorbeeld aan het onderzoek naar de verkoopmogelijkheden op lange termijn van duurzame consumptiegoederen. Blijft als voorbeeld, vooral in de Engelse en Amerikaanse literatuur: de enquête.

Houdt men voor ogen a) de bijzondere opzet van het marktonderzoek bij Curtis en b) de plaats van de enquête in het marktonderzoek, dan kan men zeer veel belangwekkends aan het boek ontleen.

Als wij enkele aspecten uit de vier delen, waarin het boek is ingedeeld, naar voren halen, dan zien wij in:

Deel I, nut en organisatie van het marktonderzoek, dat de schrijver o.a. wijst op het dienende karakter van het onderzoek en ook daarop, dat men er alleen dan iets aan heeft, wanneer men die dienst inderdaad wil gebruiken. Of men dit doet, hangt er geheel van af hoe de leiding van het bedrijf het marktonderzoek ziet; of men dit ziet als een incidenteel te gebruiken instrument of als een stuk gereedschap, dat uitermate geschikt is als continu hulpmiddel bij het samenstellen van de bedrijfsbegrotingen. Alleen in het laatste geval kan het marktonderzoek zijn maximale nut afwerpen, hetgeen in het boek bijvoorbeeld

wordt geïllustreerd door het onderzoek, dat is vooraf gegaan aan het lanceren van het tijdschrift „Holiday”.

Deel II, methoden en techniek van marktonderzoek, dat schr. zich een voorstander toont van „probability sampling”. Hij veroordeelt de „quota sampling” op grond van de grote invloed, die de enquêteur op de ondervraagde persoon kan uitoefenen. Het is o.i. jammer, dat er geen vergelijking van de uitkomsten bij quota en probability sampling is gegeven, evenmin als een vergelijking van de kosten, die ieder van deze methoden meebrengt en van de omvang van de steekproef, die in beide gevallen voor een bepaald onderzoek zou zijn vereist. Wij nemen graag aan, dat men bij Curtis door de ervaring tot de probability sampling is gekomen, maar enkele indicaties méér over het hoe en waarom waren gewenst. Het bevreemde ons voorts, dat schr. vragen over koopplannen in een enquête van de hand wijst, terwijl experimenten door Gallup en anderen hebben aangetoond, dat hiermee goede resultaten zijn bereikt.

Deel III, onderzoekingsmethoden bij Curtis in gebruik, een uitgebreide beschrijving van de verschillende methoden, die Curtis heeft toegepast voor het onderzoeken van de consumenten- en de producentenmarkt en van het onderzoek, dat is gericht op de reclame en op de eigenschappen van het product. Ook wordt aandacht besteed aan wat worden genoemd de „marketing tools”, t.w. kengetallen ten gebruike bij het begroten van de verkoop per geografisch gebied. Aan de „staff research”, het onderzoek-achter-het-bureau, wordt naar verhouding oppervlakkige aandacht besteed.

Deel IV, voorbeelden van onderzoekingen, een aantal uitwerkingen, die verschillende kanten van marktonderzoek in details laten zien. Wij vinden onder andere: samenstelling van de steekproef bij probability sampling, analyse van de stedelijke woningmarkt, analyse van het luchtvaartverkeer, analyse van het gebruik van droogdoeken, steden als verkoopmarkten.

Hetgeen door het gehele werk duidelijk naar voren komt is, dat men geen patentoplossing met behulp van een standaardtechniek mag verwachten. De aard van het probleem en de beschikbare gegevens bepalen in vele gevallen de te gebruiken researchtechnieken, waarvoor men de instrumenten in de loop der jaren zelf moet ontwerpen en maken.

Als conclusie menen wij naar voren te kunnen brengen, dat het voor ons liggende werk enigszins zwak is in het theoretische gedeelte. Omdat echter de nadruk wordt gelegd op de practijk van marktonderzoek (bij Curtis!) wordt ons veel vergoed door de grote schakering waarin ons de voorbeelden van onderzoek worden opgediend. Wellicht zal het boek nog lang worden gebruikt om er voorbeelden aan te ontleen, terwijl het voor anderen, hetzij een bevestiging van hun mening, hetzij zeer praktische adviezen zal geven voor de hantering van marktonderzoek in een bedrijf.

Ten slotte maken wij nog een opmerking over de inleiding van de vertaler. Deze legt er de nadruk op, dat er principiële verschillen bestaan tussen de Duitse en de Amerikaanse practijk van het marktonderzoek en de principes waarop het onderzoek in beide landen berust. Er wordt niet nader op deze verschillen ingegaan, hetgeen, althans voor een aantal Nederlandse lezers, jammer is. In het kader van deze bespreking zou het te ver voeren, nadere uiteenzettingen over deze kwestie te geven, zodat wij belangstellenden verwijzen naar ons artikel in „De Economist” (91) 1942, blz. 563, waarin ook naar Duitse literatuur over de „deutsche Markt- und Verbrauchsforschung” wordt verwezen.

¹⁾ In „How to use market research for profit”, New York 1951.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

Voor de verkoop van nieuw schatkistpapier door het Ministerie van Financiën werd met ingang van Maandag 16 November een nieuwe regeling van kracht, die in twee opzichten een wijziging betekent.

Jarenlang heeft hier te lande het systeem gegolden, dat de hoeveelheid schatkistpapier, die van de Agent van het Ministerie werd afgenomen, werd bepaald door de kopers en dat de debitrice, het Rijk, daarin passief was. Nadat reeds eerder de circulatiebank af en toe de afgifte van het Rijk had overgenomen, werd per 27 April 1953 de onbeperkte verkoop voor promessen en per 15 Juni 1953 die voor biljetten opgeheven. Nieuw papier werd daarna twee maal door het Rijk bij inschrijving verkocht, nl. in Mei (promessen) en in Juli (biljetten en promessen), waarnaast tot Juli soms De Nederlandsche Bank voor bepaalde bedragen aan papier uit haar portefeuille verkocht. Thans is de regeling getroffen, dat de Agent weer promessen (looptijd één jaar) en biljetten (looptijd drie en vijf jaar) op verlangen van de geldgever afgeeft, echter met dien verstande, dat niet méér aan papier aan een bepaalde koper wordt verkocht, dan hij aan oud vervallend papier inlevert. De credietgevers kunnen dus nu hun portefeuille desgewenst in de huidige omvang handhaven. Voor zover sommigen hunner het papier dat zij kunnen kopen zelf niet wensen te behouden, kunnen zij het op de markt via de discontohandelaars aan anderen verkopen. Bij de huidige uiterst grote geldruimte zullen hiervoor uiteraard vele gegadigden zijn te vinden; onmiddellijk is er dan ook een agio voor ontstaan.

In de tweede plaats werden de afgiftetarieven voor alle papier met 1/8 pCt verlaagd. Ook ditmaal is de verlaging dus wederom relatief groter voor het kortlopende dan voor het langlopende papier, een politiek welke ook bij vorige gelegenheden door het Ministerie is gevolgd.

Zowel t.a.v. het systeem van verkoop als t.a.v. de afgifteprijzen, komt in de huidige wijziging de vrijwel onbeperkte macht van de Staat op de geldmarkt wederom tot uiting.

Afgiftetarieven schatkistpapier Agent Ministerie van Financiën

Vanaf	Disconto jaars- promessen	Rentevoet driejaars- biljetten	Rentevoet vijfjaars- biljetten
1 Mei 1946	1 ³ / ₄	2 ¹ / ₂)	2 ¹ / ₄ ¹ / ₂)
23 Juni 1947	1 ¹ / ₄	2	2 ¹ / ₄
19 Mei 1952	1 ¹ / ₄	2	2 ¹ / ₄
1 Aug. 1952	1	1 ³ / ₄	2 ¹ / ₈
7 April 1953	3/4	1 ¹ / ₂	2 ¹ / ₈
16 Nov. 1953	3/8	1 ¹ / ₂	2

) Vanaf 1 Juli 1946.

De kapitaalmarkt.

Evenals de vorige week vertoonde het aandelenkoersniveau gedurende de verslagweek per saldo een geringe afbrokkeling. Het bericht, dat de notering van aandelen A.K.U. in Wallstreet thans nabij is, vermocht de koers van dit fonds niet te doen stijgen. Wel vond een stijging plaats bij Unilever. Deze onderneming kondigde over 1953 een interim-dividend aan van 5¹/₂ pCt (over 1952 4¹/₂ pCt), waarnaast bovendien werd medegedeeld, dat over 1953 een totaal dividend van 14 pCt (v.j. 12 pCt) zal worden voorgesteld. Het uitkeren van interim-dividenden, het tevoren aankondigen van de dividenduitkeringsplannen over het lopende jaar, alsmede de publicatiepolitiek van dit concern wijzen op een houding tegen-

over de aandeelhouders, waaraan vele andere Nederlandse ondernemingen een voorbeeld zouden kunnen nemen.

Aand. indexcijfers.	13 Nov. 1953	20 Nov. 1953
Algemeen	160,5	160,2
Industrie	222,4	222,9
Scheepvaart	171,3	172,7
Banken	141,8	141,6
Indon. aand.	56,5	56,1

Aandelen.

A.K.U.	176 ¹ / ₂	175 ¹ / ₂
Philips	183 ³ / ₄	186
Unilever	214 ³ / ₄	219 ³ / ₄
H.A.L.	141 ¹ / ₂	142 ¹ / ₂
Amsterd. Rubber	90 ¹ / ₄	90
H.V.A.	111 ¹ / ₄	111
Kon. Petroleum	342 ¹ / ₄	341 ³ / ₄

Staatsfondsen.

2 ¹ / ₂ pCt N.W.S.	79%	79%
3-3 ¹ / ₂ pCt 1947	99 ¹ / ₁₆	99%
3 pCt Invest. cert.	101 ¹⁵ / ₁₆	100%
3 ¹ / ₂ pCt 1951	102 ¹ / ₄	102
3 pCt Dollarlening	96%	96 ¹ / ₂

Diverse obligaties.

3 ¹ / ₂ pCt Gem. R'dam 1937 VI ...	102	101
3 ¹ / ₂ pCt Bataafsche Petr.	101%	101%
3 ¹ / ₂ pCt Philips 1948	101 ¹⁵ / ₁₆	101 ¹⁵ / ₁₆
3 ¹ / ₄ pCt Westl. Hyp. Bank	99	99

J. C. BREZET.

De Belgische geld- en kapitaalmarkt in October 1953

De algemene toestand van de geldmarkt.

De geldmarkt won in October opnieuw aan ruimte. De bankdeposito's groeiden verder aan, zodat de banken hogere bedragen op de callgeldmarkt aanboden. Anderdeels werd er evenwel buiten de verrekeningskamer minder daggeld aangeboden, hetgeen wijst op een minder brede thesaurie van enkele parastatale organismen. Deze grote ruimte op de geldmarkt komt misschien enigszins vreemd voor; immers tijdens de tweede helft van de maand October werd de inschrijving op de nieuwe Staatslening opengesteld, en hierop vonden reeds voor het maandeinde stortingen aan de Schatkist plaats.

Einde October bracht evenwel opnieuw een zeer zware vervaldag, gedeeltelijk omwille van nieuwe stortingen voor de Staatslening, en gedeeltelijk doof de betaling van de bijdragen voor de maatschappelijke zekerheid. De bankdeposito's ondergingen hiervan niet alleen de incidentie, doch tevens verhoogde de tijdelijk toegenomen credietopname vanwege de private sector, de vraag naar kasmiddelen. Deze spanning vond haar weerslag in een sterke toename van het herdisconto bij de Nationale Bank. Zo steeg het herdisconto van 29 October tot 5 November met fr. 1.432 mln, om terug het relatief hoge peil van fr. 8.189 mln te bereiken.

Op het plan van de algemene credietpolitiek valt vooral de nieuwe verlaging van de discontovoet op 28 October jl. te vermelden. Voor geaccepteerde en gedomicileerde wissels werd de discontovoet van 3 pCt op 2,75 pCt gebracht; de rentevoet voor voorschotten op overheidsfondsen met meer dan 12 maanden looptijd, evenals voor promessen, werd op 4,50 pCt gebracht tegen 4,75 pCt tevoren. De verlaging van deze laatste rentevoet is speciaal van belang, aangezien deze door de private banken meestal als basis gebruikt wordt om de kascredieten te bepalen. Het goedkoper worden van de bankkredieten wordt evenwel geremd, doordat in de meeste credietcontracten een minimum rentevergoeding is gestipuleerd.

Credietverlening door de banken aan de private economie
(in miljoenen franken)

	Herdisconto van de banken bij de Nationale Bank en de parastatale instellingen	Portefeuille handelspapier van de Nationale Bank	Totale kredietverlening der private banken (accepten inbegrepen)
1945 December	4.168	5.171	23.117
1949 December	3.339	4.006	24.506
1950 December	8.543	10.110	27.739
1951 December	7.526	6.703	33.364
1952 Juni	6.875	5.220	32.913
December	7.903	6.710	36.546
1953 Maart	7.355	6.053 ¹⁾	36.708
Juni	6.915	7.667 ²⁾	35.513
Juli	7.588	8.689	35.799
Augustus	7.411	7.623 ³⁾	35.422
September	6.585	6.876 ⁴⁾	36.024
October	—	8.189 ⁵⁾	—

¹⁾ Cijfer van 1 April.

²⁾ Cijfer van 2 Juli.

³⁾ Cijfer van 3 September.

⁴⁾ Cijfer van 1 October.

⁵⁾ Cijfer van 5 November.

De toestand van de banken.

Gedeeltelijke gegevens laten vermoeden, dat de bankdeposito's in September en October nog lichtjes verder aangegroeid zijn, niettegenstaande het uitgeven van de Staatslening. Gedeeltelijk mag dit toegeschreven worden aan de gunstige exportcijfers tijdens de jongste maanden behaald, terwijl de verbeterde afzet in de consumptienijverheid, en vooral in enkele takken van de textielindustrie, toeliet de stocks op een normaler peil terug te brengen.

De bankstaat van einde September bracht ondertussen concrete gegevens nopens de stijging van de deposito's, die circa fr. 1½ mrd beliepen in vergelijking met vorige maand. In het actief valt vooral een lichte ontspanning op van de kascredieten (diverse debiteuren), terwijl de discontolijnen opnieuw intensiever benut werden.

Enkele posten uit de globale bankbalansen

	31 Dec. 1952	30 Juni 1953	31 Aug. 1953	30 Sept. 1953
Actief				
Kredieten aan de Private Economie:	36.546	35.513	35.422	36.024
Handelsswissels	11.483	10.063	9.910	10.971
Prolongatie voorsch. op effecten	1.180	1.334	1.374	1.329
Diverse debiteuren	14.749	16.125	16.199	15.872
Acceptaties	9.134	7.991	7.939	7.852
Kredieten aan de Overheid	42.408	43.287	43.205	43.910
Passief				
Totale deposito's:	64.251	65.369	65.134	66.680
Op zicht	57.510	57.832	57.228	58.724
Op termijn	6.741	7.537	7.906	7.956
Obligaties en kasbons	955	1.206	1.285	1.490
Eigen middelen	5.770	6.039	6.006	6.006

De obligatiemarkt.

Het koersverloop der vastrentende waarde vertoonde tijdens de maand October slechts beperkte schommelingen, die hoofdzakelijk in verband stonden met de arbitrageverrichtingen rond de emissie van de nieuwe Staatslening. Vooral de obligaties met middelmatige looptijd en ook enkele waarden met korte looptijd bleven naar een koersdaling gericht. Ook de koersen der obligaties met korte en half lange termijn uitgegeven door de parastatale instellingen en door de grote steden, vertoonden een dalende beweging. De langlopende obligaties van de Staat, evenals van het gemeentecrediet, de provincies en de steden waren meer koersvast. De obligaties van de private ondernemingen verbeterden verder hun noteringen. Sedert Juni 1952 vertonen de langlopende obligaties van deze rubriek een ononderbroken koersstijging, zodat het gemiddeld rendement hier van 5,62 pCt tot 5,23 pCt is teruggelopen.

Het herstel van de obligatiekoersen, na het afsluiten

van de inschrijvingstermijn der 4½ pCt lening 1953/68 zal normalerwijze worden bevorderd door de verlaging van de discontovoet van de Nationale Bank met 1/4 pCt op 28 October jl.

In tegenstelling met de voorgaande Staatslening heeft de jongste emissie blijkbaar aan de verwachtingen volledig beantwoord. Het geëmitteerd bedrag bereikte circa fr. 6.900 mln t.o. fr. 4.420 mln voor de 4½ pCt lening 1953/73. Hieruit blijkt, dat het terugbrengen van de maximumlooptijd tot 15 jaar gunstig werd onthaald door de beleggers en dat de obligatiemarkt nog ruim is.

Het uit de markt blijven van instellingen zoals het Gemeentecrediet en de N.M.K.N., die zich beperkten tot doorlopende uitgaven van kortlopend papier, heeft tot de liquiditeit der emissiemarkt bijgedragen.

Intussen werd een nieuwe 4½ pCt lening van de Stad Brussel aangekondigd. Deze uitgifte is fr. 275 mln groot en wordt à 97,50 pCt uitgegeven. De obligaties hebben een maximumlooptijd van 15 jaar en zijn terugbetaalbaar door jaarlijkse trekkingen, à pari tijdens de eerste 8 jaren, à 101 pCt tijdens de vier volgende jaren, à 102 pCt het 13de en 14de jaar en uiteindelijk à 103 pCt. Voor een gemiddelde looptijd van 11 1/3 jaar wordt voor deze lening 4,92 pCt vergoed, terwijl het rendement berekend tot de uiterste vervalddag 4,88 pCt bereikt.

Rentestand op de obligatiemarkt ¹⁾

(in pCt per einde maand)

	Gemiddelde looptijd	Aug. 1948	Juni 1950	Juni 1951	Sept. 1953	Oct. 1953
Staatsrenten	langlopende	4,77	4,38	4,68	4,43	4,43
Staatsfondsen	7 à 8 jaar	4,83	4,63	5,24	4,74	4,79
Kasbons steden ..	5 à 6 jaar	5,07	4,49	5,37	5,10	5,12
Kasbons parastatale instellingen ..	ca 9 jaar	—	—	5,41	4,73	4,80
Private instellingen	10 à 12 jaar	6,06	5,43	6,08	5,25	5,23

¹⁾ Bron: K.B. Reële rendementen — rekening gehouden met agio en disagio tegenover terugbetalingsprijs.

De aandelenmarkt.

De Brusselse aandelenmarkt bleef tijdens de beschouwde periode getypeerd door afwisselende hausse- en dalingsbewegingen van zeer geringe aard en van weinig lange duur. Schematisch gezien noteerde men een lichte opgang tot 6 October, gevolgd door een geleidelijke daling tot 14 October. Hierna trad opnieuw een zeer lichte stijging in tot 16 October, afgewisseld door een matige daling tot 22 October, waarna weer een kleine herneming het koerspeil omhoog dreef tot 29 October.

Deze korte bewegingen bewijzen eens te meer, dat het publiek zich weinig aan de aandelenmarkt interesseert, zodat het professioneel element bij het bepalen van de beursatmosfeer in de huidige omstandigheden nog steeds overwegend is.

De baissiers waren toonaangevend, wat trouwens ook mag blijken uit de langere duur van de dalende bewegingen. Over de ganse maand beschouwd brokkelde de algemene koersindex nog met 0,5 pCt af. De daling was vooral afgetekend in de steenkolenmijnen, de brouwerijen, de metallurgie, de scheikunde, spiegelglas en textiel. Het algemeen indexcijfer der aandelenkoersen (basis 1936/38 = 100) stond einde October op 221,7 tegen 222,7 een maand tevoren, terwijl het gemiddeld beursrendement van 75 typische waarden 4,94 pCt bedroeg. De voortdurende afbrokkeling hiervan is vooral toe te schrijven aan de inkrimping van de uitgekeerde dividenden.

MEDEDELINGEN VOOR ECONOMISTEN

De Kring van Amsterdamse Economen organiseert dit jaar voor zijn leden wederom een aantal heroriënterings-avonden. Een viertal hoogleraren is bereid gevonden op deze bijeenkomsten als inleider op te treden, ter bespreking van een actueel vraagstuk uit hun vakgebied.

Het programma voor deze avonden luidt als volgt:

1 en 15 December: Prof. Dr C. Goedhart: „De theorie van het monetaire evenwicht”;

19 Januari en 2 Februari: Prof. Dr P. Hennipman: „Marginalisme en anti-marginalisme in de prijs-theorie”;

16 Februari en 16 Maart: Prof. Mr J. Valkhoff: resp. „Eigendomsoverdracht tot zekerheid” en „Eigendom van appartementen”;

2 en 30 Maart: Prof. Dr H. J. van der Schroeff: „Nieuwe inzichten omtrent de interne organisatie”.

De avonden zullen worden gehouden in het Universiteitsgebouw (Oudemanhuispoort); aanvang 20.00 uur.

Voor het volgen van de gehele lezingencyclus is een bijdrage verschuldigd van f 20; voor het bijwonen van vier of minder lezingen is dit bedrag vastgesteld op f 10. Deze bijdragen kunnen worden voldaan door storting op Gem. Giro A 1055 of Postgiro 359692 ten name van de penningmeester van de Kring van Amsterdamse Economen.

STATISTIEKEN

INDEXCIJFERS VAN BRUTO-LONEN EN SALARISSEN VAN MANNELIJKE ARBEIDSKRACHTEN IN NEDERLAND ¹⁾ ²⁾

(30 Juni 1947 = 100)

Periode	Volgens regelingen in het vrije bedrijf				
	Lonen			Salarissen	
	Nijverheid (gem. van 40 takken)	Landbouw (akkerbouw en veehouderij)	Transport (gem. van 5 takken)	Nijverheid, landbouw en transport	Metalindustrie, bankbedrijf, levensverzekering
1947 gem.	101	100	100	101	100
1948 gem.	105	104	101	105	101
1949 gem.	109	111	108	109	107
1950 gem.	116	121	116	117	116
1951 gem.	125	130	125	126	124
1952 gem.	128	135	127	129	126
1953					
31 Jan.	130	140	128	131	127
30 Juni	130	140	128	131	127
31 Sept.	130	140	130	131	127
30 Oct.	131	140	130	132	127

¹⁾ Bron: C.B.S.

²⁾ Excl. kinderbijslag.

WERKLOOSHEID IN NEDERLAND ¹⁾ ²⁾

Maand	Totaal aantal werklozen ³⁾	waarvan		
		nijverheid	landbouw	losse arbeiders
31 Jan. 1953 ⁴⁾	146.700	61.900	16.400	20.100
28 Febr. 1953	130.300	53.100	13.700	17.800
31 Maart 1953	95.200	35.500	7.200	11.700
30 April 1953	83.700	27.800	8.100	11.300
30 Mei 1953	68.700	22.700	4.100	9.600
29 Juni 1953	61.800	19.700	3.600	8.500
31 Juli 1953	61.100	20.800	2.900	8.600
31 Augustus 1953	60.300	19.800	3.000	8.200
30 September 1953	59.000	17.500	2.000	7.600
31 October 1953	63.700	18.800	3.900	8.900

¹⁾ Ontleend aan het Statistisch Bulletin van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

²⁾ Alle cijfers zijn exclusief de D.U.W.-arbeiders, die van Januari 1953 af niet meer als werklozen worden beschouwd.

³⁾ Inclusief personen, die tewerkgesteld waren op Gemeentelijke, Sociale Werkvoorzieningsobjecten voor handarbeiders en op Werkverruimingsobjecten voor hoofdarbeiders.

⁴⁾ Exclusief de gegevens van de provincie Zeeland (watersnood).

DE NEDERLANDSCHE BANK
(Voornaamste posten in duizenden guldens)

Data	Munt en Muntmateriaal	Vorderingen en geldswaardige papieren, liggende in buitenlandse geldsoorten	Buitenlandse betaal-middelen	Vorderingen in guldens, voortvloeiende uit betalings-accorden	Voorschotten in rekening in courant
19 Oct. 1953	2.791.126	1.509.736	861	228.932	37.149
26 Oct. 1953	2.791.445	1.544.074	773	218.324	35.088
2 Nov. 1953	2.791.761	1.540.939	764	217.604	39.866
9 Nov. 1953	2.792.124	1.554.969	906	220.788	33.298
16 Nov. 1953	2.791.935	1.544.446	872	214.262	33.651
23 Nov. 1953	2.791.751	1.579.390	801	221.294	31.389

Data	Bankbiljetten in omloop	Saldo in rekening courant				
		Totaal	's Rijks Schatkist	's Rijks Schatkist bijzondere rekening	Saldo voortvloeiende uit betalings-accorden	Andere saldi van niet-inge-zeten
19 Oct. 1953	3.096.650	2.559.960	664.021	1.200.559	68.467	32.516
26 Oct. 1953	3.120.275	2.562.988	595.727	1.200.559	77.715	26.883
2 Nov. 1953	3.209.755	2.476.372	511.735	1.200.559	90.205	27.162
9 Nov. 1953	3.139.926	2.554.623	524.369	1.200.559	519.902	87.236
16 Nov. 1953	3.130.183	2.548.739	736.943	992.209	68.648	16.866
23 Nov. 1953	3.134.656	2.581.263	733.643	992.209	83.325	16.599

Vervolg

Gemeente Emmen

Bij de gemeente Emmen wordt gevraagd

een ambtenaar

die onder leiding van de adviseur voor het stedenbouwkundig onderzoek, Prof. Ir Th. K. van Lohuizen, wordt belast met de verzorging van de documentatie en het onderzoekswerk ten behoeve van de woningvoorziening en de door de dienst van gemeentewerken te ontwerpen uitbreidingsplannen. Ook zij, die in een middelbare rang ervaring hebben opgedaan op stedenbouwkundig terrein, komen voor een benoeming in aanmerking.

Salarisgrenzen, afhankelijk van ervaring en bekwaamheid f 4200.64—f 5216.18 of f 4852.35—f 6065.10, incl. de toelagen overeenkomstig het Toelagebesluit 1951. Verplaatsingskostenregeling is van toepassing.

Sollicitaties op zegel met gegevens omtrent opleiding, diploma's, ervaring enz. binnen 14 dagen na verschijning van dit blad in te zenden aan de Burgemeester.

beschikbare krachten

SCANDINAVIË

Zweedse jongeman in Nederland, met goede opleiding, praktische ervaring en talenkennis, o.a. vloeiend Nederlands, zoekt

POSITIE BIJ ONDERNEMING

voor de behartiging van de im- en exportbelangen met Scandinavië.

Brieven onder letter F. J. aan Adv. Bur. Janssens en Co., Spui 15—19, Amsterdam.

één doel voor ogen:

Uw merk toonaangevend!

Hoe brengt U dat ideaal naderbij?

door Waardigheid

door Volharding

door Slimheid

door Waakzaamheid

door Snelheid

door Soepelheid

U weet iets van Uw zaak. WIJ weten iets van reclame! Zullen wij eens zien hoe wij samen, met het bovenstaande voor ogen, Uw reclame kunnen richten op dat éne doel? Het is verrassend hoeveel mogelijkheden zich reeds kunnen openen tijdens een eerste, oriënterende bespreking met

RECLAME ADVIES BUREAU B. VAN BORSSUM WAALKES VONDELLAAN 53

BAARN TEL. 2196